

Economisch - Statistische Berichten

50e JAARGANG - 3 NOVEMBER 1965 - No. 2515

RIJKSUNIVERSITEIT LEIDEN

Bij de Rijksuniversiteit te Leiden kan worden geplaatst in dienst van het Economisch Instituut en het Europa Instituut een

ECONOMISCH MEDEWERKER

Hij zal tot taak krijgen het verrichten van wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de internationale economische betrekkingen, met name problemen betreffende de Europese economische integratie. Voorts zal hij in enige mate worden betrokken bij het onderwijs. Gelegenheid wordt geboden tot de voorbereiding van een dissertatie.

Vereist is een doctoraal examen economie.
Rang en salaris afhankelijk van ervaring.

Sollicitaties en verzoeken om nadere inlichtingen kunnen worden gericht tot de Directeur van het Economisch Instituut, Rapenburg 61, Leiden.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend. Begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

**HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

A° 1807

.... meer dan
anderhalve eeuw
levensverzekering

HOOFDKANTOOR
Herengracht 475, Tel. (020) 221322, AMSTERDAM C.
HEAD OFFICE FOR CANADA
Holland Life Building
1130 Bay Street, Tel. WA 5-4511, TORONTO.

34.2

Uw fiscale informatie

Iedere week elk fiscaal nieuwtje in de brievenbus. Plus 9 banden met alle fiscale informatie (inclusief internationale fiscale zaken, Algemene wet en Wet administratieve rechtspraak belastingzaken). Geen belastingvraag meer belastend als u beschikt over Belastingberichten. Vraag bij Samsom (of via de boekhandel) gratis prospectus ESB 004 aan!

N. SAMSOM NV
UITGEVER

ALPHEN AAN DEN RIJN
Telefoon (01720) 26 01

Ook verkrijgbaar via de boekhandel

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 25 29 39. Administratie: (010) 23 80 40. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Prieeldreef 1, Dilbeek.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland f. 36,50 (studenten f. 25) per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer f. 1,25.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Advertentie-tarief: f. 0,40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,80 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: L. H. Klaassen; H. W. Lambers;
P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens
de Wilmar; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Rhodes' erfenis

Eén parlementaire zetel type A vertegenwoordigt 4.000 personen, vrijwel allen blanken; één parlementaire zetel type B vertegenwoordigt een kwart miljoen personen, voornamelijk Afrikanen: Rhodesische democratie. „African nationalism is the vanguard of international communism” en „White survival in face of black dictatorship”, verkiezingsleuzen van Smith's Rhodesische Front: Rhodesische demagogie. Het oordeel van de regering Wilson: „Alleen een onafhankelijkheid die aanvaardbaar is voor het gehele Rhodesische volk, is ook voor ons aanvaardbaar”. Wij zullen in het onderstaande niet ingaan op alle mogelijke manieren waarop de Rhodesische rebellen onder druk kunnen worden gezet. Wij willen hier vooral de gevolgen van eventuele economische sancties belichten.

Rhodesië moet het van zijn export hebben: in 1964 vormde de goederenafzet van Rhodesië in het buitenland £ 126 mln. of 37 pCt. van het bruto nationaal produkt. Hiervan eiste de tabak een-derde voor zich op. Van de totale tabaksproduktie, ca. 120 mln. kg per jaar, wordt 48 pCt. in Engeland afgezet en wel tegen een voorkeerprijs, die in 1964 gemiddeld 79 pence per kg bedroeg; andere buitenlandse kopers betaalden gemiddeld 44 pence per kg. UDI (= Unilateral Declaration of Independence) betekent, dat van de bestaande exportmarkt voor tabak tenminste 62 pCt., het aandeel van het Gemenebest en de Oosteuropese landen, zou wegvallen. Het zou Rhodesië niet gemakkelijk vallen hiervoor andere afzetmarkten te vinden, daar het huidige tabaksoverschot op de wereldmarkt een omvang heeft, welke ongeveer even groot is als een wereldjaarproduktie en van een kwaliteit die de Rhodesische benadert. De Tobacco Trade Association of Rhodesia heeft uitgerekend dat UDI zou leiden tot een oogstvermindering met eenderde; de opbrengst uit de export zou echter sterker dalen omdat de voorkeerprijzen zouden wegvallen.

Ook suiker, het tweede agrarische exportprodukt, zou sterk worden getroffen en wel, naar men schat, in 86 pCt. van de huidige afzetmarkten. Dat zou een fatale slag zijn voor de suikerplantages die in de periode van de laatste tien jaar hun totale produktie hebben zien stijgen van 2.000 ton tot 300.000 ton per jaar.

De (economische) klap zou het zwaarst aankomen bij de jonge en bloeiende industriële sector, waarvan het groeitempo nog hoger ligt dan in Zuid-Afrika. Meer dan eenderde van de industriële produktie wordt geëxporteerd, waarvan 66 pCt. naar Zambia (het voorma-

lige Noord-Rhodesië) en 22 pCt. naar Malawi (het voormalige Nyasaland) en Engeland. Naar schatting zou 90 pCt. van de industriële exportmarkten door UDI verloren gaan. In totaal zou de industriële produktie met ongeveer eenderde moeten worden verminderd.

Van de blanke beroepsbevolking — in totaal 85.000 personen — werken er 15.000 in de industriële sector (tezamen met 65.000 Afrikanen), 48.000 in de handel en de dienstverlenende sector en 4.000 in de landbouw. Het is vooral deze laatste groep die voorstander is van de „harde lijn” en op UDI aandringt.

De economische gevolgen voor Rhodesië samenvattend:

a. Handels- en betalingsbalans zouden omslaan van positief in negatief. Het teruglopen van de export, £ 126 mln. in 1964, tot de helft zou slechts gedeeltelijk gecompenseerd worden door een daling — van £ 110 mln. tot £ 90 mln. — van de invoer, welke voor driekwart bestaat uit industriële grondstoffen en andere belangrijke en onmisbare goederen.

b. De industriële produktie zou teruglopen met 30 à 40 pCt. en het bruto nationaal produkt zou dalen met minstens 20 pCt.

c. Een devaluatie van de Rhodesische munt met ca. 25 pCt. zou vrijwel onvermijdelijk zijn.

d. De Londense geldmarkt, financier van de Rhodesische tabaksoogst, zou voortaan verboden terrein zijn. Ook anderszins zou de kredietverlening, sterk van Engeland afhankelijk, moeten worden ingekrompen. Onwaarschijnlijk, doch niet geheel onmogelijk is dat de Engelse regering bovendien de Rhodesische sterlingreserves, momenteel £ 27 mln. zou blokkeren.

Is een UDI te verwachten en op handen? De spanning is nu wat geweken, zowel door het bezoek van Wilson als door de persoonlijke brief van Koningin Elisabeth welke, om Smith's eigen woorden te gebruiken, zijn „kanonnen heeft vernageld”. Het verbreken van alle handels- en financiële betrekkingen met Engeland en de andere landen van het Gemenebest zou een te grote prijs zijn voor de zegeningen die een onafhankelijkheid biedt, een onafhankelijkheid die materieel vrijwel reeds wordt genoten. Maar wellicht spelen andere overwegingen dan economische de belangrijkste rol; om met „de Groene Amsterdammer” van 16 oktober jl. Vondel te parafaseren:

Hun hoogmoed luistert naar geen reden,
hoe schel die in hun oren klinkt.

Vlaardingen.

P. A. DE RUITER.

INHOUD

Rhodes' erfenis, door Drs. P. A. de Ruiter.....	Blz. 1007		
Loonverschillen en arbeidsmobiliteit, door Drs. N. J. Bouma.....	1008		
De belastingvoorstellen 1965, door Dr. D. Brüll..	1011		
Wetsontwerp Ziektekostenvoorziening Ambtenaren, door Drs. D. van der Werf.....	1014		
Tarwe; import(heffing) en export(restitutie, door Drs. A. A. van Straaten.....	1017		
Boekbesprekingen:			
J. B. Polak: Verlies of winst in het stedelijke vervoer, bespr. door Prof. Dr. A. Heertje....		Blz. 1021	
Witold Lissowski: Capital-Output-Employment Ratios in Industrial Programming, bespr. door Prof. Dr. H. C. Bos.....		1022	
Prof. Dr. M. A. G. van Meerhaeghe: Internationale economische betrekkingen en instellingen, door Drs. Ch. J. Filet.....		1022	
Recente publikaties.....		1023	
Geld- en kapitaalmarkt, door Prof. Dr. C. D. Jongman.....		1024	

Veranderingen in de beloningsverschillen tussen de diverse soorten arbeid wijzen er in het algemeen op, dat in de loop van de tijd bepaalde soorten méér en andere minder schaars geworden zijn. In de theorie van de loonvorming pleegt men aan te nemen dat deze veranderingen invloed hebben op het aanbod. In een onlangs verschenen rapport van de O.E.C.D. wordt aan de hand van in hoofdzaak statistisch feitmateriaal onderzocht of deze veronderstelling juist is. De conclusie luidt, dat de invloed van veranderingen in de beloningsverschillen op het aanbod zeer beperkt is. In dit artikel wordt betwijfeld of deze conclusie terecht is en daarmee tevens of er reden is de loonpolitieke gevolgtrekkingen in het voorwoord tot het rapport te onderschrijven.

De oorzaak van loonverschillen.

De prijs van de produktiefactor arbeid varieert met de soort en — wanneer een bepaalde soort wordt beschouwd — met de plaats of bedrijfstak waar deze wordt gevraagd en aangeboden. Deze beloningsverschillen hebben nooit te klagen gehad over de belangstelling der economen; daarvoor spelen ze een te belangrijke rol in een der hoofdvraagstukken van de economie, de inkomensverdeling. Deze belangstelling geldt met name de vraag naar oorzaak en wenselijkheid van deze verschillen.

De vraag naar de oorzaak is betrekkelijk eenvoudig te beantwoorden, vooral als we ons beperken tot de wat langere termijn. Het bestaan van relatieve schaarsteverschillen der verschillende soorten arbeid kan dan worden beschouwd als de fundamentele oorzaak van het uiteenlopen der beloningen. De schaarste van de produktiefactor arbeid alsmede de schaarsteverhoudingen van de verschillende soorten arbeid worden, zoals bekend, bepaald door vraag- en aanbodfactoren, die beide in de loop van de tijd aan veranderingen onderhevig zijn. Te denken valt hierbij met name aan de technische ontwikkeling in de verschillende sectoren van de economie waar de diverse soorten arbeid aangewend worden, aan de wijze waarop de vraag naar de produkten van deze soorten arbeid reageert op prijs- en inkomensveranderingen, alsmede aan de mate van substitueerbaarheid der verschillende soorten en de snelheid waarmee hun aanbod reageert op beloningsveranderingen.

Een actueel voorbeeld waar men deze elementen in terugvindt: als de vraag naar de diensten van artsen en economen met de trendmatige stijging van het nationaal inkomen op ongeveer gelijke wijze toeneemt, terwijl het aanbod van artsen door een numerus clausus in de opleiding wordt beperkt, dan kan men er redelijk zeker van zijn — aangenomen dat de produktiviteit der artsen en economen slechts langzaam toeneemt en de vraag naar doktersdiensten prijsinelastisch is — dat het inkomen aanzienlijk gaat stijgen. De waarschijnlijkheid dat dit gaat gebeuren neemt natuurlijk nog toe als afgewezen aspirant-medici nu economie gaan studeren. Deze relatieve stijging kan vertraagd worden — bijv. doordat de artsen hun tarieven niet aanpassen of doordat de overheid ze vaststelt beneden het niveau dat vraag en aan-

Loonverschillen en arbeidsmobiliteit

bod gelijk maakt — waardoor dan een zgn. „tekort” aan artsen ontstaat, maar dit kan gevoeglijk als een frictieverschijnsel worden beschouwd dat we, op wat langere termijn gezien, kunnen negeren.

Een schrijver, die niet beschuldigd kan worden van te grote eerbied voor het marktmechanisme, zegt dan ook terecht:

„Ontkoppeling van vrije prijsvorming en inkomensvorming, dus interventie op deze terreinen, kan onaangename neveneffecten hebben. Men moet in dit opzicht dan ook voorzichtig zijn. In een economie waar het prijsmechanisme de functie van regulator vervult, moet men dus de bestaande samenhang tussen de prijzen en de schaarsteverhoudingen niet al te zeer verstoren”¹⁾.

De wenselijkheid van loonverschillen.

Onder dit hoofd kan het hele vraagstuk van de rechtvaardige inkomensverdeling een plaats vinden. Dat gaat de bedoeling van dit artikel evenwel te buiten. Wij beperken ons tot de voor de moderne loonpolitiek belangrijke vraag of — afgezien van ethische en politieke overwegingen — loonverschillen en veranderingen daarin wellicht van grotere betekenis en noodzakelijk zijn, omdat ze zorgen voor een doelmatige (her)verdeling van de werkende bevolking over de talloze verschillende beroepen, ondernemingen en bedrijfstakken.

Dit is een belangrijk punt, want grote veranderingen in de opbouw van de werkgelegenheid zijn een integreerend onderdeel van de economische ontwikkeling der Westerse landen, zoals duidelijk blijkt uit de door de O.E.C.D. versochte cijfers (zie tabel).

Het antwoord op de vraag naar de allocatieve betekenis van loonverschillen heeft zeer directe consequenties voor de loonpolitiek van overheid en vakbeweging. Als immers het aanbod van arbeid snel reageert op veranderingen in de beloningsverhoudingen tussen de verschillende soorten arbeid, dan kan in deze mobiliteit een sterk argument worden gevonden voor een gedifferentieerde loonvorming. Het prijsmechanisme zorgt er dan korte termijn daar worden aangewend, waar ze het meest op hun plaats zijn, en bewerkt tegelijk dat met het ontstaan of groter worden van verschillen, krachten

¹⁾ Prof. Dr. J. E. Andriessen in „Economie in theorie en praktijk”, Agon Elsevier, 1964, blz. 257-258.

De opbouw van de werkgelegenheid sedert 1950

Land	Jaar	Totaal beroepsbevolking (× 1.000)	Primaire sector	Secundaire sector	Tertiaire sector	Nijverheid	
						Loontrekkers	Gesalarieerden
						(in pCt.)	
Verenigde Staten	1950	59.700	13,5	34,1	52,4	82,2	17,8
	1962	67.800	8,5	32,9	58,6	74,1	25,9
Nederland	1950	3.700	14,3	41,4	44,3		
	1962	4.300	9,9	42,1	48,0		
België	1950	3.300	11,1	46,9	42,0	86,1	13,9
	1962	3.500	6,9	46,6	46,6	83,0	17,0

Bron: „Manpower statistics, 1950-1962”, O.E.C.D., 1963.

in het leven worden geroepen die deze ontwikkeling te gegaan. Blijkt echter dat vergroting der beloningsverschillen niet de mobiliteit doet toenemen, dan levert dat een klemmende reden op om te pleiten voor een politiek — te voeren door werkgevers- en werknemerscentralen of door de overheid — van uniforme loonsverhogingen.

Men kan dan immers stellen dat gedifferentieerde loonvorming tot steeds grotere beloningsverschillen zou leiden, waarbij bijv. — om ons tot de industriële sectoren te beperken — zwakke industrieën zouden „profiteren” van de onbeweeglijkheid der werknemers door hen tegen een relatief steeds lagere beloning in dienst te houden. Een meer uniforme ontwikkeling der lonen zou hen daarentegen dwingen werknemers af te stoten (of althans geen nieuwe aan te trekken), die dan beschikbaar zouden komen voor tewerkstelling elders, waar zij — naar in het algemeen uit hun hogere beloning blijkt — economisch gezien meer op hun plaats zijn.

Opgemerkt zij dat de voorstanders van een stelsel van uniforme loonbeweging natuurlijk van de veronderstelling uitgaan dat deze doorstroming door een actieve arbeidsmarktpolitiek van de overheid geen of althans zeer beperkte schade voor de getroffen werknemers meebrengt.

Feitelijk onderzoek naar de betekenis van loonverschillen.

Een groep van experts — o.m. H. Phelps Brown, C.-E. Odhner, G. Saunders — heeft zich in opdracht van de O.E.C.D. en onder voorzitterschap van Prof. P. de Wolff enkele jaren geleden gezet aan het onderzoek naar de feitelijke betekenis van loonverschillen voor de beroeps- en bedrijfsmatige, alsmede geografische verdeling der arbeidende bevolking, om aldus een antwoord te vinden op de boven behandelde vragen. Het interessante eindrapport, dat zich bezighoudt met de ontwikkeling op dit terrein na de tweede wereldoorlog in een tiental Westerse landen (o.m. Verenigde Staten, Verenigd Koninkrijk, Nederland) is onlangs uitgekomen ²⁾.

De studiegroep komt op blz. 16/17 tot de volgende conclusie:

„In general, however, it is our main finding that there is no evidence of a strong systematic statistical relationship between changes in earnings among individual industries and variations in relative employment. This finding applies equally to the shorter and longer term relationships studied and to periods when unemployment was relatively low and/or falling, although it may be that there is some tendency for a higher relationship to be observed as countries move from periods of higher to lower unemployment. Moreover, in most instances where the data provide evidence of a

statistically significant relationship, it is clear that the explanatory role of relative wages is overshadowed by the influence of other factors.

.....

The most obvious interpretation of these findings is that changes in wages have not in practice played an important role in the allocation of labour between different employments. On this view, the movements of labour have been preponderantly wage-insensitive. Opposed to this are our everyday knowledge of employers sometimes raising wages to attract or retain labour, and the widely accepted view that changes in relative pay have an important and sometimes indispensable part to play in drawing labour towards expanding employments and diverting it from others. Neither view is uniquely imposed by our findings. The first view is evidently consistent with them. But also is the second, because the same findings might be held to show that the wage mechanism is so sensitive and powerful that only slight and temporary variations are required to effect substantial re-allocation of labour.

We have therefore tried to discriminate between the two views by considering our findings in conjunction with additional evidence. This had led us to believe that, with some important exceptions, it is the wage-insensitive explanation that applies, for the additional evidence strongly suggests that (i) the observed changes in the allocation of labour are often brought about by mechanisms other than changes in the wage structure, and (ii) the observed changes in the wage structure are often brought about by forces other than those that allocate labour”.

Verschuivingen in relatieve lonen blijken voor de allocatie van de produktiefactor arbeid dus niet noodzakelijk te zijn. Deze verdeling vindt volgens de studiegroep (blz. 17) waarschijnlijk plaats op een andere wijze, o.m. doordat bij onveranderde relatieve lonen betere vooruitzichten worden geboden in sectoren van de economie waar bij de heersende lonen meer arbeid nodig is.

„The hypothesis that expanding industries can often increase their shares of the labour force (if they so desire) without raising their wages relative to other employment is rendered plausible by the fact that gross mobility rates have been from ten to forty times changes in net employment. This means that large changes in net numbers employed can be generated by only minor variations in either accessions or separations. That some variation in accessions and separations can be effected without changes in relative wages is suggested by evidence concerning the motivation of wage earners with respect to job choice, much of which appears to be non-financial. Financially motivated mobility is indeed of great importance; but to the extent that it reflects such factors as opportunity for more rapid advancement or greater economic security, it need not be in the direction of higher wage levels”.

Kanttekeningen bij het O.E.C.D.-rapport.

Er lijkt wel aanleiding te zijn om de conclusies van het rapport inzake de geringe allocatieve betekenis van veranderingen in de beloningsverhouding der produktiefactoren — in dit geval de verschillende soorten arbeid — wat te relativiseren. Zo doet het laatste citaat hierboven

²⁾ „Wages and labour mobility; a study of the relation between changes in wage differentials and the pattern of employment, with a foreword on the implications for incomes policy”, O.E.C.D., Parijs 1965, 258 blz., f. 29,25.

de vraag rijzen, op de aldaar genoemde middelen waarmee expanderende bedrijven en bedrijfstakken de nodige arbeidskrachten aantrekken, niet in feite toch neerkomen op verhoging van de relatieve lonen. Betere promotiekansen en grotere economische zekerheid kunnen immers in geld worden uitgedrukt. Wanneer de betere promotiekansen de vorm van „ranginflatie” aannemen, is dat wel heel duidelijk. Uit een recent onderzoek van het C.N.V.³⁾ blijkt dat deze inflatie zich in Nederland op grote schaal voordoet. In tal van bedrijfstakken zijn de laagste loongroepen „leeg”, omdat iedere ongeschoolde daar in een hogere groep wordt ingedeeld dan waarin hij bij stipte uitvoering van C.A.O. en werkclassificatie zou thuishoren. Het statistisch materiaal over de ontwikkeling van de relatieve lonen wordt dan natuurlijk nogal onbetrouwbaar.

Ook andere opmerkingen in het rapport geven aanleiding tot twijfel aan de juistheid van de stelling dat relatieve loonsveranderingen niet zo belangrijk zijn:

„The fact that a fall in relative earnings has reduced the supply of labour (in een aantal door de groep geconstateerde gevallen; NJB) does not seem to us inconsistent with our other findings, that a rise in relative earnings is not generally indispensable if the supply is to be raised: the stimulus to leave a given employment is evidently greater when earnings there are exceptionally low relative to those in most alternative employments than when earnings in only one or a few other employments are exceptionally high” (blz. 19).

Uit wat hier staat lijkt alleen maar op te maken dat het mechanisme van de relatieve loonsveranderingen wel werkt, maar traag.

Daarnaast geeft het rapport een nogal indrukwekkende opsomming van de moeilijkheden die zich voordoen alleen al als men het statistisch materiaal wil onderzoeken op het al dan niet bestaan van correlatie tussen veranderingen in de werkgelegenheid en in de relatieve lonen. Om er maar één te noemen: het aanbod van arbeid kan in verschillende markten met uiteenlopende vertragingen reageren op relatieve loonsveranderingen en bovendien op een bepaalde markt nog met een snelheid die afhankelijk is van de periode van waarneming. Het rapport vermeldt deze complicaties consciëntieus, maar laat de lezer, die in het voorwoord de loonpolitieke conclusies van Prof. De Wolff heeft gelezen, er wel wat mee zitten.

Verder moet worden bedacht dat ook als het rapport aantoonde dat relatieve loonsveranderingen niet noodzakelijk zijn om tot een aan veranderde omstandigheden aangepaste structuur van de werkgelegenheid te komen, daarmee nog niet gezegd is dat deze aanpassing niet teweeggebracht had kunnen worden door relatieve loonsveranderingen. Men kan de stelling verdedigen dat in de jaren sinds de tweede wereldoorlog in de meeste landen het prijsmechanisme voor industriële loonarbeiders — en daar houdt het rapport zich juist mee bezig — niet goed heeft kunnen functioneren. De algemene tendens was immers dat wanneer in de ene bedrijfstak de lonen „uitliepen”, de collectieve onderhandelingen in de andere gericht waren op het inhalen van de demarreur en daar dank zij de overspannen arbeidsmarkt ook wel in slaagden. Uit de betrekkelijk algemene stabiliteit van de loonstructuur die de studiegroep in de meeste Westerse landen heeft gevonden (blz. 16), valt af te leiden dat dit verschijnsel zich mogelijk op grote schaal heeft voor-

gedaan. Aardig is het in dit verband te zien dat in Canada, waar de arbeidsmarkt in geografische compartimenten is verdeeld en waar loonvorming gedecentraliseerd is, de relatie tussen loonsveranderingen en werkgelegenheid sterker dan elders was (blz. 10).

Evenmin is in het rapport een uitspraak gedaan over de vraag, wat de meest doelmatige weg is vanuit een gezichtspunt van allocatie: gedifferentieerde loonsverhogingen of wel min of meer uniforme, waarbij dan in beide gevallen in het kader van een actieve arbeidsmarktpolitiek hulp moet worden gegeven aan de werknemer die wil omschakelen op een hoger betaalde activiteit (bij gedifferentieerde loonvorming) resp. die werkloos is geworden en nu training wenst voor een andere werkkring in een expanderende bedrijfstak (bij uniforme loonsverhogingen). Dit is uiteraard een moeilijke vraag, hetgeen wel blijkt uit de opmerking van de studiegroep dat het niet mogelijk is er achter te komen of grotere dan wel kleinere bewegingen in de werkgelegenheid doelmatiger waren geweest dan de feitelijk geconstateerde (blz. 45). Toch moet zij worden beantwoord, wil men tot aanbevelingen voor een inkomenspolitiek komen.

De betekenis van het rapport voor de loonvorming in Nederland.

In het voorwoord „The implications of the study for incomes policy” wijst Prof. De Wolff erop (blz. 9) dat in een eerder en aan het onderhavige verwant rapport — „The problem of rising prices”, 1961 — de betrokken groep van experts — waarvan hij toen ook deel uitmaakte — uitzonderingen heeft willen toelaten op de regel dat de lonen niet meer moeten stijgen dan de trendmatige groei van de nationale produktiviteit. Nu blijkt dat de reden die daar toen voor werd aangevoerd, nl. dat door deze uitzonderingen een herverdeling van de arbeidende bevolking over de verschillende sectoren van het economisch leven bevorderd zou worden, slechts beperkte betekenis heeft.

Naar aanleiding van deze uitspraak dient eerst te worden opgemerkt dat in een open volkshuishouding (zoals Nederland) met vaste wisselkoersen op het buitenland, die een evenwichtige betalingsbalans en volledige werkgelegenheid nastreeft, het absolute loonniveau bepaald wordt door de ontwikkelingen in het buitenland.⁴⁾ Wordt daar de door Prof. De Wolff genoemde produktiviteitsrichtlijn niet gehanteerd dan zal Nederland dat ook niet kunnen zonder de overige doeleinden van economische politiek in gevaar te brengen.

Voorts zal uit de kanttekeningen hierboven duidelijk zijn geworden dat het feitelijk onderzoek van de studiegroep-De Wolff naar onze mening niet zonder meer leidt tot de conclusie „dat de noodzaak van veranderingen in de loonverhoudingen gemakkelijk overdreven wordt vanuit een gezichtspunt van allocatie der werkende bevolking”. Al zou echter die conclusie wel overtuigend voortvloeien uit het onderhavige rapport, dan wil dit natuurlijk niet zeggen dat er geen andere redenen zouden kunnen zijn om te pleiten voor het meer of minder beperkt toelaten van veranderingen in de loonverhoudingen. Te denken valt bijv. aan de ongewenstheid van massale ontduiking van „spelregels” voor de loonvorming. Het rapport laat zich daar niet over uit.

⁴⁾ Zie Prof. Dr. F. de Roos: „Theorie der Internationale Economische Betrekkingen”, tweede druk, hoofdstuk VII, Erven Bohn, 1961.

³⁾ Zie „De Gids” (uitgave van het C.N.V.) van 1 juli 1965.

Schrijver bespreekt enkele rechtsaspecten van de jongste belastingvoorstellen. Als rode draad hierin ziet hij: verbetering van Nederlands internationale onderhandelingspositie en vereenvoudiging der wetgeving. De plannen met betrekking tot beleggingsmaatschappijen en coöperaties acht hij verbeteringen, mits geen perfectionisme wordt nagestreefd; de voorgenomen verrekening van fictieve dividendbelasting daarentegen beschouwt hij als beginselrechtelijk evenmin gelukkig als het verworpen uitdelingstarief.

De belastingvoorstellen 1965

De nota over „Het te voeren beleid op het terrein van de belastingen”¹⁾ zal voor menige fiscalist een aangename verrassing zijn geweest. Jarenlang waren wij gewend, dat belastingvoorstellen werden ingediend met een assortiment aan motieven, dat in de loop der parlementaire behandeling uitgroeide tot een kijk-grijp-winkel. Voor iedere politieke richting en voor iedere, principiële of technische, bedenking lag een argument of een uitleg klaar, zodat zij, die thans met de praktische toepassing van bijv. de wetten I.B. en V.B. 1964 zijn belast, voor vrijwel elke interpretatie van de tekst een rechtshistorisch motief kunnen vinden. De nota van 20 september daarentegen zegt duidelijk wat

¹⁾ Brief van de minister en staatssecretaris van Financiën d.d. 20 september 1965 aan de voorzitter van de Tweede Kamer, zitting 1965/66, Kamerstuk 8307/1.

(vervolg van blz. 1010)

Wat de meest recente ontwikkelingen op loon- gebied in Nederland betreft kan n.a.v. het rapport het volgende worden opgemerkt. Werkgevers en werknemers in de Stichting van de Arbeid zijn het er eind september over eens geworden dat in het toekomstig systeem van loonvorming de eerste verantwoordelijkheid zal moeten berusten bij de bedrijfstakken. Wij krijgen dus een loon- systeem dat naar de verwachting der partijen tot een zekere differentiatie zal leiden. Het O.E.C.D.-rapport heeft niet aangetoond dat deze (eventuele) differentiatie geen zin zou hebben vanuit een oogpunt van allocatie. Maar wanneer we straks in de praktijk zullen zien dat er in feite door hoge werkgelegenheid en het systeem van collectieve loononderhandeling toch een vrij uniforme ontwikkeling der lonen in de verschillende bedrijfstakken te constateren zal zijn, dan weten we nu uit het rapport-De Wolff dat dit belangrijke wijzigingen in de structuur van de werkgelegenheid waarschijnlijk niet in de weg be- hoeft te staan.

Daar moet echter aan worden toegevoegd dat de over- heid een actieve rol moet spelen op de arbeidsmarkt, ongeacht het systeem van loonvorming. Prof. De Wolff constateert in zijn voorwoord terecht dat deze markt slecht functioneert, waardoor de noodzakelijke verschui- vingen in de werkgelegenheid onnodig moeizaam tot stand komen. De woningnood is natuurlijk een van de belangrijkste remmen op de mobiliteit. Maar ook als we deze terzijde laten, dan is er bijv. op het gebied van her- scholingsfaciliteiten en subsidieregelingen voor werk- nemers die zich verder willen bekwamen of elders te- werkstelling wensen, nog veel te doen. Het is te hopen dat de overheid de energie, die zij niet meer aan de loon- vorming behoeft te besteden, op deze arbeidsmarkt- politiek zal richten.

Amsterdam.

N. J. BOUMA.

E.-S.B. 3-11-1965

beoogd wordt en waarom. Het is te hopen, dat de staats- secretaris deze stijl, die de volksvertegenwoordigers en andere lezers als volwassen beschouwt, zal weten vol te houden.

Het in de aanhef gebruikte predikaat „aangenaam” wil niets zeggen over de hoogte van de belastingdruk als zo- danig. Ik zal mij namelijk beperken tot enige rechts- aspecten van de fiscale plannen, hetgeen inhoudt, dat ik de politieke beslissing inzake de hoogte der uitgaven en de politiek-economische beslissing²⁾ inzake de dekking ervan in het midden laat. Ik ga daarom voorbij aan de verhoging der v.b. (van 5 naar 6⁰/₁₀₀), der vpb. (met één punt tot normaliter 46 pCt.) en aan de verschillende ver- hogingen en verlagingen der kostprijsverhogende belas- tingen, van welke laatste overigens een belangrijke sector, de invoerrechten, aan Nederlandse invloed grotendeels is onttrokken.

Wil men het te voeren beleid zeer in het kort samen- vatten, dan moet men twee richtsnoeren noemen, waarvan de rechtskwaliteit niet direct in het oog springt: ver- sterking van Nederlands onderhandelingspositie op inter- nationaal niveau en vereenvoudiging der wetgeving. Van beide factoren mag de invloed echter niet worden onder- schat. De toenemende liberalisatie van het kapitaal- en betalingsverkeer geeft het economische leven meer vrijheid om de plaats der laagste kosten te zoeken, daaronder be- grepen de laagste directe en indirecte belastingen. Afvloeien van belastbare objecten zal noodgedwongen in een sterker belasten van de resterende objecten moeten resulteren, waardoor weer de afvloeiing wordt versterkt. Tal van landen hebben zich dan ook in de laatste jaren, direct of indirect, teweer gesteld tegen de zgn. „tax-havens”. De positie van Nederland in deze was echter uitermate zwak, omdat een relatief hoge belastingdruk gepaard ging met een unilateraal royaal standpunt tegenover het buitenland. In de onderhandelingen viel dan niet meer veel prijs te geven en dus ook niet veel te bedingen.

Intrekking uitdelingstarief.

Dit internationale aspect komt in het bijzonder naar voren bij de voorgestelde maatregelen op het gebied van vennootschapsbelasting en dividendbelasting. De verhoging der dividendbelasting tot 25 pCt. is reeds door het vorige kabinet voorgesteld. Met betrekking tot binnenlandse be- lastingsplichtigen is het effect van deze verhoging te ver- waarlozen, omdat de inhoudingen vrijwel steeds met de latere aanslag i.b. zullen worden verrekend. Een verhoging kan hier slechts aantrekkelijk zijn, omdat de uiteindelijk te

²⁾ In principe is ook de wijze van dekking een rechts- vraag, die echter bij onze globale begroting, die niet weer- geeft welke middelen voor welke uitgaven zijn bestemd, niet te beantwoorden is.

betalen aanslag i.b. lager wordt (pay as you go; beginsel van de minste pijn). Voor buitenlanders is de dividendbelasting echter doorgaans eindheffing en de verhoging zal, zodra de thans geldige verdragen door nieuwe zullen worden vervangen, slechts door concessies van de andere partij gemitigeerd kunnen worden. Door evenwel dit verhoogde tarief dividendbelasting in de deelnemings sfeer te koppelen aan het eveneens voorgestelde uitdelingstarief — een vernuftige vondst, waarbij van buitenlandse moedermaatschappijen aan dividendbelasting zou worden teruggevraagd wat aan vennootschapsbelasting was prijsgegeven — stootte men bij de onderhandelingen op een muur van verzet. Het hardnekkige vasthouden aan de Nederlandse visie heeft de Schatkist vele, bij ontkoppeling bereikbare en van niet-ingezetenen te heffen, miljoenen gekost. Met het terugnemen van het plan voor een uitdelingstarief mogen thans snelle resultaten in het internationale overleg worden verwacht.

Over het vervallen van dit op West-Duitsland geïnspireerde plan ben ik niet rouwig. Theoretische verdedigers heeft het nauwelijks gevonden, behoudens wellicht hen, die zoals Schendstok³⁾ het voornemen begroetten als eerste stap tot afschaffing van de vpb. — een opzet, die de voorstellers uitdrukkelijk hebben ontkend. Het plan beruiste niet slechts op zeer zwakke rechtsgronden, het was met zijn nasleep van naheffingen enz. van een irriterende gecompliceerdheid. Ik beschouw het bijv. als een vergrijp tegen de heffingsethiek, indien de belastingschuld met behulp van gegevens berekend wordt, die door de fiscus (op verzoek!) worden verstrekt en voor de belanghebbende niet controleerbaar zijn.

Verrekening fictieve dividendbelasting.

Wat ervoor in de plaats is gekomen, kan ik echter al evenmin bewonderen: met de aanslag i.b. zal een fictieve dividendbelasting worden verrekend. Het plan is aangekondigd als „gedeeltelijke verrekening vennootschapsbelasting met inkomstenbelasting” en gaat dus inderdaad in de richting van een integratie van beide heffingen. In een tijd van toenemende verzelfstandiging, institutionalisering der vennootschappen, doet het voorstel enigszins anachronistisch aan, ondanks of juist door de verwijzing naar de voorbeelden Frankrijk en België. Technisch komt het voorstel erop neer, dat een deel van de betaalde vpb., ten bedrage van 10 pCt. van het uitgedeelde dividend, wordt geacht ten laste van de aandeelhouder te zijn ingehouden. Deze dient dus de opbrengst van zijn Nederlandse aandelen niet slechts met de ingehouden 25 pCt. dividendbelasting te verhogen, doch tevens met 10 pCt. vpb., waarna 35 pCt. ingehouden belasting wordt verrekend. Procentueel zal het voordeel van deze fictie in de eerste plaats de kleine spaarders ten goede komen. Door de werking van de progressie zal immers de belastingbesparing bij de topprogressie (70 pCt.) tot 3 pCt. van de opbrengst der aandelen dalen.

Tot zover is alles technisch zeer eenvoudig, ware het niet, dat de internationale onderhandelingspositie tot beperking der verlichting tot Nederlandse dividenden noopt. Daar beleggingsmaatschappijen buitenlandse dividenden in Nederlandse transformeren, willen de bewindslieden het hierop betrekking hebbende deel van fictieve verrekening uitsluiten. Het is althans te hopen, dat dit de grond is en niet het bekende perfectionisme, dat onze wetten reeds onhanteerbaar heeft gemaakt. Zou immers het laatste het

geval zijn, dan valt te voorspellen, dat wij niet bij de beleggingsmaatschappij stilstaan, doch bij elk dividend een onderzoek gaan instellen, of het mede veroorzaakt is door buitenlandse dividenden en andere winstbestanddelen, die niet aan Nederlandse vpb. waren onderworpen. En zal voorts art. 15 niet langs een achterdeur weer zijn intrrede doen? Ik voorzie hier eindeloze complicaties, indien men zich niet tot de beleggingsmaatschappij als vuistpand beperkt. En ook daar zal de aandeelhouder straks moeten vertrouwen op een door de maatschappij (verplicht?) verstrekte splitsing, die na enkele jaren kan blijken niet definitief te zijn. Het is jammer, dat ook deze regering de stap naar het als kosten beschouwen van het primaire dividend niet gewaagd heeft. Dáár ligt de rechtvaardige oplossing, die in haar uitvoering hoogst simpel kan zijn⁴⁾.

Beleggingsmaatschappijen.

De plannen voor de beleggingsmaatschappijen worden als eenvoudig en doeltreffend aangediend. Dit zo zijnde, kan er geen beletsel meer zijn om het regiem in de wet op te nemen. Uit het karakter der eigenlijke beleggingsmaatschappij — een tussengeschoven n.v. om risicospreiding ook voor kleine spaarders mogelijk te maken — is de consequentie getrokken: de n.v. zij normaal belast, doch wat zij van haar inkomsten doorgeeft, vorme kosten voor haar. Wat zij meent te moeten reserveren, behoeft ook de fiscus niet te sparen. Ten einde echter de maatschappijen niet te dwingen om de koerswinsten op onverantwoorde wijze uit te keren, zal de koersverschillenreserve bestendig worden. Deze lijn is niet beperkt tot dividenden, doch mede van toepassing op andere beleggingen, zoals obligaties en onroerend goed. Het begrip beleggingsmaatschappij wordt daarom verruimd (belegging voor tenminste de helft in aandelen).

Tot zover zie ik in het voorstel slechts voordelen t.a.v. de huidige en de door het vorige kabinet overwogen regeling. Helaas geven enkele opmerkingen in de nota aanleiding tot de vrees, dat het uiteindelijke resultaat toch weer verre van eenvoudig zal zijn. Ik kan nog aanvaarden, dat men de faciliteit niet wil laten cumuleren met de deelnemingsvrijstelling en ook, dat men niet gesteld is op die combinatie van beide, waardoor de particuliere belegger zijn belastbaar inkomen naar wens kan regelen (al vraag ik mij af, waarom dezelfde overheid dan de rentespaarbrief lanceert). Een pluspunt vind ik in elk geval, dat niet meer van misbruik en frustraties, doch van oneigenlijk gebruik wordt gesproken. Dubieus blijf ik achten, dat ook deze bewindslieden willen voorkomen, dat de dochter-beleggingsmaatschappij van een werkmaatschappij wordt gefacilieerd. In mijn „Objectieve en subjectieve aspecten van het fiscale winstbegrip” (blz. 301) heb ik erop gewezen, dat de overheid expansies fiscaal begunstigt, doch voor de mijns inziens even belangrijke consolidatie niets over heeft. Bovendien werkt de beperking voornamelijk ten ongunste van de kleine en middelgrote n.v., die bij tegenslagen het eerste gevaar lopen, indien zij niet over eigen en vlot realiseerbare reserves beschikken. De grote vissen bezitten wel een 100 pCt. — buitenlandse — dochter, die voor belegging in een kleindochter in gunstig fiscaal klimaat zal willen zorgen. — Over de „noodzaak” van splitsing i.v.m. buitenlandse dividenden is reeds gesproken. Opgemerkt kan nog worden, dat de bewindslieden ook *fondsen* van effecten en vast goed onder de werking der vpb. willen brengen.

³⁾ B. Schendstok in „De Naamloze Vennootschap” van mei 1962.

⁴⁾ Zie mijn artikel: „Over het primaire dividend in fiscalibus” in „De Naamloze Vennootschap” van maart 1965.

Coöperaties.

De voorgestelde regeling voor coöperaties vertoont veel overeenkomst met die van de fictieve dividendbelasting. Ook hiervan is te zeggen: zowel beginselrechtelijk als qua uitvoeringstechniek een belangrijke verbetering. De coöperatie zal belast worden als ieder ander lichaam, doch bij de (meeste) leden zal de geheven vpb. als voorheffing op de i.b. worden beschouwd. Hierdoor zijn de bijzonder ingewikkelde en arbitraire kwesties over normale marktprijzen enz. uit de wereld. De gecamoufleerd aan de leden doorgegeven voordelen (bijv. hogere inkooprijzen) vormen weliswaar voor de coöperatie kosten, doch leiden dan uiteraard bij de leveranciers niet tot verrekening van vpb. Wat hier naar voren komt, is de consequent doorgevoerde verlengstukgedachte die reeds door het vorige kabinet was gelanceerd: voor zover de coöperatie slechts instrument van haar leden is, past voor de *winst* geen dubbele heffing. De gedachte is thans zo ver geëvolueerd, dat evenmin als bij de deelnemingsvrijstelling de eis wordt gesteld, dat de werkzaamheden van het lichaam een voortzetting der werkzaamheden der leden zijn. — De technische wijze van realisatie lijkt mij bijzonder gelukkig: voor zover de coöperatie niet zuiver instrument is en winsten reserveert, past geen verrekening, ook niet bij latere uitdeling; voor zover winsten worden doorgegeven, geschiedt dit dusdanig, dat de vpb. wegvalt, doch de volledige progressie der i.b. gehandhaafd blijft. Op dezelfde wijze geschiedt verrekening met vpb. bij een lid-lichaam. Het behoeft geen betoog, dat de vermindering van dubbele druk aan de zijde van de (binnenlandse) leden ook internationaal aantrekkelijk is. — Overigens zij opgemerkt, dat de verlengstukgedachte niet bij de coöperatie stil zou mogen staan. Zij is — temeer nu de verrekening ook voor de beloning van financieringsprestaties zal gelden — eveneens op haar plaats, waar deelnemingen in andere lichamen, meestal n.v.'s, tot een particulier bedrijfsvermogen behoren.

Van de verrekeningsmogelijkheid wil de bewindsman de consumentencoöperaties uitsluiten. Blijkens de overweging „dat bij deze coöperaties via de prijzen doorgegeven winst niet door belasting wordt getroffen” wordt op de coöperatie gedoeld, waarvan de leden niet-ondernemers zijn. Alleen bij hen immers worden de omzetdividenden enz. niet in het belastbare inkomen betrokken. Voor deze lichamen heeft de bewindsman wel een franchise op het oog. Zullen de winkels der coöperaties in de toekomst twee prijzen vermelden, één voor leden en één voor niet-leden?

Belastingspaarbrief, speculatiewinstbelasting.

Ten slotte zijn er nog enkele onderwerpen, waarop de brief van 20 september niet verder ingaat, deels omdat de wetsontwerpen reeds gereed liggen. Bij gebrek aan gegevens kan ik slechts een enkele opmerking maken. Ik noem in de

eerste plaats de belastingspaarbrief. In beginsel lijkt mij er niets op tegen om een belastingverlaging te koppelen aan een gedwongen lening. Waarom zou slechts tegenover het bedrijfsleven de stok achter de deur gehanteerd mogen worden? Voor de rest is het wachten op de concrete uitwerking. Er zij slechts opgemerkt, dat a. een belastingverlaging met f. 100 voor iedereen wel in een systeem van koppengeld, maar niet in een progressieve heffing past, en b. dat de hoge perceptiekosten het vermoeden doen rijzen, dat het hier òf om een stokpaardje òf om een proefballon gaat.

Voor de afschaffing van het *kwitantiezegel* zal het bedrijfsleven de minister dankbaar zijn, niet wegens de zegelkosten, doch wegens de moeite. Zou niet wat van het zegelrecht nog waardevol is een plaats kunnen vinden in de nieuwe registratiewet? En wanneer volgen personele belasting en grondbelasting?

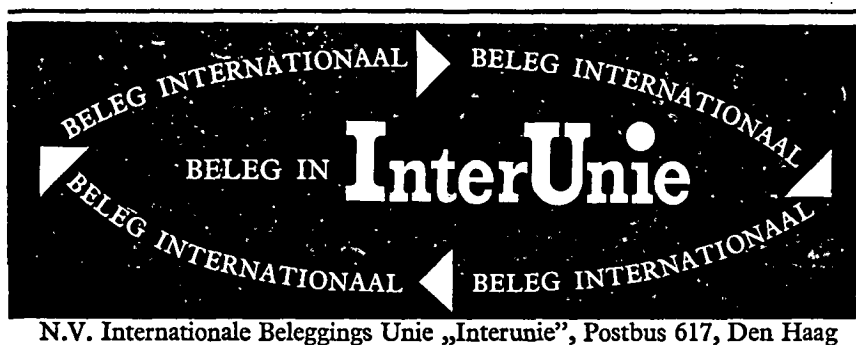
Met de *speculatiewinstbelasting* betreft men een politiek geladen terrein. Toch is eigenlijk nog nooit een principiële argument van belang tegen de „Reinvermögengugangstheorie” van Schanz ingebracht. Zowel vruchten als vermogenstoename verschaffen draagkracht en elk onderscheid tussen beide is arbitrair, zoals 50 jaren heffing van i.b. heeft bewezen. De enorme uitvoeringsmoeilijkheden hebben evenwel belet, dat de theorie van Schanz ooit volledig in praktijk is gebracht. Ook de regering heeft slechts een zeer beperkte sector op het oog. Zou de opbrengst de perceptiekosten waard zijn? En hierbij denk ik niet alleen aan die van de overheid. Ik herinner mij nog heel wel de eindeloze opstellingen voor de toepassing van art. 35 Besluit I.B. 1941. En hoe denken de bewindslieden de inflatiefactor uit te schakelen, die toch zeker geen draagkracht verschaft? Wordt ook aan de speculatieverliezen gedacht? Ook aan die op vorderingen in de nominale sfeer door geldontwaarding? Wat zullen de buiten-fiscale gevolgen zijn? Bij de structurele schaarste van het onroerend goed zal de belasting wel erbovenop worden geslagen. Als de heffing laag is, is het sop de kool niet waard; heeft zij iets te betekenen, dan zal de echte speculant zijn toevlucht zoeken in een uitgebreide vrije sector: postzegels, sieraden, kunst, munten enz. en komt de heffing terecht bij hen, waarvoor zij eigenlijk niet bedoeld is, namelijk de speculant bij wetsfictie. Dergelijke bezwaren zullen echter weinig invloed hebben. De speculatiewinstbelasting is bij de kabinetsformatie geakkordeerd en zal er dus komen. Zelfs een deugdelijke parlementaire behandeling is niet te verwachten, want reeds in 1966 wordt opbrengst verwacht (f. 5 mln.).

Ten slotte is een verlaging van het tarief voor ongehuiden in het vooruitzicht gesteld. Wij zullen moeten afwachten of er iets uit de bus komt, dat van betekenis is.

Amsterdam.

BRÜLL.

(I. M.)

De auteur, zelf rijksambtenaar, acht aan de invoering van een aparte regeling voor de ziektekostenvoorziening van rijksambtenaren en onderwijzend personeel, zoals voorgesteld in het wetsontwerp van 18 oktober jl., grote bezwaren verbonden. In het kort samengevat hebben de voornaamste betrekking op de ontstentenis van een noodzaak tot invoering van de regeling, de duurt ervan voor de lager betaalden, de ongerechtvaardigd hoge premieheffing voor de ongehuiden, de moeilijkheden die kunnen ontstaan voor wie het deelnemerschap eindigt en de externe invloed op ziekenfondsen en particuliere verzekering. De gunstige aspecten van het ontwerp, bijv. ten aanzien van de meer uniforme verzekering voor ambtenaren, van de particuliere behandeling, vergoeding van tandheelkundige hulp en de uitbreiding van de verzekering tot gepensioneerden, wegen hier z.i. niet tegen op. Het ontwerp dient welbeschouwd te worden verworpen.

Wetsontwerp Ziektekostenvoorziening Ambtenaren

Bij de Tweede Kamer is een wetsontwerp ingediend tot definitieve regeling van de wijze waarop rijksambtenaren en onderwijzend personeel in de toekomst verzekerd zullen zijn tegen de kosten die ziekten met zich pligen te brengen. In de Memorie van Toelichting staat te lezen dat er door de ambtenarenverenigingen ruim twaalf jaar voor is geijverd. Al die twaalf jaren zijn de meningen echter verdeeld geweest over dit onderwerp; het meningsverschil begon reeds in de Staatscommissie Kranenburg, die niet tot een eensluidend rapport kon komen. Ook nu nog zijn de meningen verdeeld. Vooral onder de belanghebbenden bevinden zich velen die met de in februari jl. in het georganiseerd overleg in ambtenarenzaken overeengekomen richtlijnen niet kunnen instemmen. Formeel zijn ook deze dissidente geïnteresseerden in dit overleg gerepresenteerd. In feite heeft deze representatie met representativiteit niet veel te maken. Noch het percentage georganiseerden, noch hun activiteit ter vergadering, noch de kwaliteit van de voorlichting op dit punt is hiervoor een garantie geweest. Het verkrijgen van een inzicht in de gevoelens bij de belanghebbenden op het stuk der ziektekostenvoorziening kan alleen per enquête, vergezeld van duidelijke voorlichting, worden vastgesteld. Elke andere maatstaf voor representativiteit berust op zuivere (rechts-) fictie.

Komt op deze wijze de representatie der geïnteresseerden reëel — niet juridisch — in de lucht te hangen, toch kan men zich voorstellen dat het gerechtvaardigd zou zijn met voorbijgaan van de bij de belanghebbenden levende gevoelens — overwegend pro dan wel contra — de vrijheidsbeperking die deze regeling toch behelst, door te voeren. Namelijk, wanneer naar de mening van Regering en Staten-Generaal een zeer groot belang met deze regeling gediend zou zijn. Welnu, noch in het ontwerp noch in de Memorie van Toelichting komt duidelijk naar voren welk groot belang gediend zou zijn met deze regeling. De Memorie van Toelichting somt een aantal dogmatische principiën op waarom een ambtenaar onderscheidelijk behandeld zou moeten worden van een gemene werknemer. Onder ambtenaren leven deze principiën niet. De ambtenaar weet dat hij in verschillende opzichten een bevoorrechte positie heeft. Hij accepteert dit als een feit. Het is voor

hem echter geen aanleiding zich te beschouwen als behorend tot een aparte kaste, die aan de voor iedereen geldende rechtsregels niet voldoende heeft en waarvoor de gehele particuliere belangensfeer geregeld zou moeten worden door aparte publiekrechtelijke regelingen. Ontegenzeggelijk is het een voordeel te achten wanneer het ontwerp er toe zou leiden dat de scheidslijn van de ziekenfondsgrens kwam te vervallen. Maar geldt dit niet evenzeer voor het bedrijfsleven? Het is voor de ambtenaar echt niet moeilijker te aanvaarden dan voor de gewone werknemer, dat de één wel in het fonds is verzekerd en de ander niet.

De regeling heeft wel belangrijke nadelen. Een aantal zijn tekortkomingen te achten, die in het proces van bijvijlen dat nu voor de deur staat, kunnen worden geëlimineerd. Daarnaast zijn er bezwaren van fundamentele aard die inhouden dat het ontwerp welbeschouwd moet worden verworpen. Vooral aan deze fundamentele bezwaren zal in het onderstaande aandacht worden geschonken, terwijl ook op de gunstige aspecten van het ontwerp zal worden gewezen. De toegemeten ruimte laat niet toe op details in te gaan. Noch is het mogelijk de gehele regeling hier uiteen te zetten. De belangstellende wordt aanbevolen het ontwerp zelf te bekijken (zitting 1965-1966, no. 8336).

Noodzaak niet aangetoond.

De noodzaak van een dergelijke dwingende regeling zou zijn aangetoond als de bestaande voorzieningen niet goed zouden werken en ook niet voor verbetering vatbaar zouden zijn. Dit is niet het geval. Vrijwillige verzekering in het ziekenfonds biedt de minder draagkrachtigen een goede voorziening; de feitelijke verlaaging van de loongrens voor ambtenaren daterend van begin vorig jaar, die oorzaak was dat vele ambtenaren het fonds moeten verlaten, is op zichzelf geen argument voor een aparte ambtenarenvoorziening. De ambtenaren boven de loongrens kunnen doorgaans zonder — of met zeer kortstondige — beperkingen op collectieve basis particulier worden verzekerd. De kosten die dit met zich brengt, zijn voor de ambtenaar boven de loongrens te dragen.

Sedert 1965 zijn de particuliere polissen zo verbeterd — o.m. zijn zij van de kant van de verzekeraar

onopzegbaar geworden — dat de mogelijk vroeger bestaand hebbende aanleiding tot invoering van de onderhavige regeling is komen te vervallen. De tijd heeft de regeling overbodig gemaakt; dit feit is in het georganiseerd overleg niet tijdig onderkend. Voor zover intussen hier en daar nog niet zulke beste collectieve verzekeringscontracten bestaan, is hierin toch op korte termijn te voorzien. Waarmee is gesteld dat de bestaande voorzieningen met weinig moeite tot een volledige ambtenarendeckking kunnen worden uitgebouwd, zonder dat daarvoor een nieuw apparaat behoeft te worden gecreëerd waar de ambtenaar verplicht wordt zich te verzekeren.

Rechtspositie.

Een tweede argument waarop de regeling wordt verdedigd, is het argument dat de rechtspositie van de ambtenaar zou worden verstevigd door invoering van deze regeling. Een eerste vergelijking van de wet met een particuliere polis wijst reeds uit dat de civiele rechten, ontleend aan een polis, veel groter zijn dan de publieke rechten die de wet hem schenkt. De wet schrijft bijv. op zeven plaatsen voor dat de rechten van de ambtenaar bij Algemene Maatregel van Bestuur zullen worden geregeld; op zeven andere plaatsen schrijft de wet voor dat de rechten per Ministeriële Beschikking zullen worden vastgesteld. En dit alles in het bestek van slechts tien artikelen.

Het resultaat is dat behoudens het beroepsrecht geen enkel recht in de wet nauwkeurig is omschreven. Deze wet regelt de rechtspositie *niet* zolang daarin nog niet zijn opgenomen: de heffingsgrondslag (het maximum van de heffing is in de wet gesteld op 6 pCt.), de lijst van verrichtingen en artikelen waarop vergoeding wordt verleend, de vaste vergoedingen voor tandartsbehandeling en de prijsindex ervan, de rechten op voortzetting van het deelnemerschap bij al of niet tijdelijke uittreding uit de rijksdienst en de heffingsgrondslag die dan zal gelden, de rechten van verzekerde kinderen op voortzetting van de verzekering bij het bereiken van de meerderjarigheid en nog een aantal meer. Let wel: deze verzekering is niet onopzegbaar zoals de particuliere polis! De rechtspositie van de ambtenaar die de dienst verlaat of van zijn meerderjarig geworden kinderen is bij het bestaan van kwalen en gebreken volledig verwaarloosd. Dit is een heel ernstig bezwaar. Het kan een onzedelijke binding aan de rijksdienst gaan vormen. Deze binding kennen wij reeds uit de pensioenwet waar hij nu gelukkig zal worden verzacht. De soep zal wel niet zo heet gegeten worden. Toch is het onaanvaardbaar dat hier geen rechtspositie, doch een volledige afhankelijkheidspositie wordt geschapen.

Premie.

Volgens de Memorie van Toelichting zal de premie voor Jerde klas dekking niet hoger behoeven te zijn dan 4,6 pCt. van de heffingsgrondslag. Het wetsontwerp neemt met 6 pCt. als maximum evenwel een ruime zekerheidsmarge. Als heffingsgrondslag zal volgens de Memorie van Toelichting de pensioengrondslag gelden, eventueel vermeerderd met kindertoelage. Als maximum van de heffingsgrondslag is daarbij het eindpunt van de hoofdcommiesrang ofwel het beginpunt van de referendarisrang vermeld. Geen differentiatie dus naar burgerlijke staat, nauwelijks naar aantal kinderen. Er is geen enkel verband meer tussen premie en risico.

Een belangrijk punt waarop gewezen moet worden, is dat de mogelijkheid om voor een hogere klasse bij te verzekeren in het wetsontwerp uitdrukkelijk is vermeld. Dit is daarom zo belangrijk omdat dit punt bij de I.Z.A.-regelingen meermalen is vergeten, zodat de ambtenaar die behoefte had aan bijv. een tweede klasse verzekering, zich toch weer bij het bedrijfsleven moest vervoegen. Gelukkig is deze problematiek goed geregeld. Wat de premie voor bijverzekeren betreft, deze zou wel op basis van het risico worden berekend.

Voor de ongehuwden is de hoge premie een ongemotiveerde belasting. Een ongehuwde met een inkomen van bijv. f. 12.000 die nu voor een derde klas polis incl. huisarts ca. f. 220 betaalt, waarvan rekening houdend met fiscale aspecten f. 145 voor zijn rekening komt, krijgt nu aan eigen bijdrage te betalen ca. f. 375, eveneens rekening houdend met fiscale aspecten. Voor de fondsverzekerde ongehuwde met een inkomen van f. 7.500 liggen de bedragen op f. 105 (geen loonbelasting verschuldigd) resp. op f. 220, waarbij wordt aangetekend dat de fondsverzekering volledige dekking geeft en met name geen eigen risico kent. Deze hoge belasting der ongehuwden is natuurlijk wel van invloed op het premiepercentage. Vooral de bijdragen van de vele jonge vrouwen die in het onderwijs werkzaam zijn en die weinig risico inbrengen, zullen het premiepercentage zo laag mogelijk houden.

Essentiëler is het dat de regeling duurder zal worden dan de huidige vrijwillige fondsverzekering voor de grote massa van minder draagkrachtigen, waarvan als voorbeelden genomen de gehuwde met twee kinderen met een jaarinkomen (incl. kindertoelage) van f. 7.500 en f. 9.000 (in 1965). Het landelijk gemiddelde van de premie van een in het ziekenfonds vrijwillig verzekerd gezin is f. 444, onafhankelijk van het inkomen. Het Rijk draagt daarin f. 234 aan interimvergoeding bij, zodat f. 210 te zijner laste komt. De nieuwe regeling komt inclusief fiscale aspecten op f. 200 in het éne en op f. 250 in het andere geval. De verschillen in premie zijn niet groot. Er worde echter rekening mee gehouden dat het ziekenfonds geen eigen risico kent. De 13 pCt. van de kosten van huisarts, apotheek en specialist, die volgens de Memorie van Toelichting voor rekening van de verzekerde komen, kunnen, vooral bij een ziekte van enige betekenis, toch nog oplopen. Daarbij brengen perioden van ziekte dikwijls ook andere kosten mee. Hoe groot het risico zal zijn dat de tandheelkundige behandeling zal opleveren, kan niet worden voorzien. Bij lage inkomens, en ook in gezinnen met meer kinderen, kan het eigen risico een belangrijke belasting gaan vormen en zal vrij spoedig de grens van 5 pCt. der gratificatieregeling worden bereikt. Dit kan voorkomen worden door bijv. het eigen risico te differentiëren naar inkomensklassen. Tegenover de hogere kosten staat het voordeel van het meerdere comfort van de particuliere behandeling bij de dokter.

Kosten.

Over het geheel genomen is de regeling vrij kostbaar, in elk geval duurder dan de vrijwillige fondsverzekering. Dit komt ook niet onlogisch voor wanneer bedacht wordt dat de ziekenfondsen voor hun patiënten belangrijk lagere tarieven hebben bedongen bij operatiekosten, ambulante specialistische hulp en tandartsen. De particuliere patiënt betaalt doorgaans een hoger tarief, vaak een veelvoud van de fondstarieven.

Een tweede oorzaak van duurte zijn de administratiekosten die extra hoog zullen worden, doordat ook restitutie van huisarts en apothekerskosten wordt beoogd. Enerzijds hebben de ziekenfondsen de hieruit voortvloeiende rompslomp vermeden door het abonnementsysteem; anderzijds streven de particuliere verzekeraars ook niet naar verzekering van dit risico, mede wegens de administratieve omslag die veroorzaakt wordt door de restitutie van meest kleine bedragen.

Behalve dat de regeling duurder werkt, komt deze voor de deelnemer a fortiori duur uit doordat het Rijk met de ene hand een gedeelte van de rijksbijdrage terugneemt die het met de andere hand geeft. Dit komt doordat de huidige interimregeling buiten de loonbelasting valt en er dus bij lage inkomens in het algemeen geen belasting over wordt betaald en de nieuwe regeling, wat de rijkstegemoetkoming betreft, iedereen belastingplichtig maakt.

Is het voorts waarschijnlijk dat de Dienst der Regeling uit zal komen met de heffing van 4,6 pCt.? Bekend is dat de I.Z.A.'s (instituten ziektekostenvoorziening ambtenaren) in verschillende provincies in het verleden meermalen betrekkelijk grote verliezen hebben geboekt. Dit bij een hogere premiestelling (ca. 5 pCt.). De Memorie van Toelichting gaat bij de kostenberekening van de gemiddelde kosten per ziel bij de Dienst Geneeskundige Verzorging Politie uit; dit is vermoedelijk geen juiste basis omdat deze dienst qua uitvoering en selectie van het personeel afwijkt van de geprojecteerde ambtenarenregeling. Misschien is het verstandiger gebruik te maken van de ervaring dat de I.Z.A.'s, doordat zij op particuliere basis werken, in het algemeen hogere kosten per ziel noteren dan de ziekenfondsen.

Een voorzichtige raming op grond van een berekening door de ziekenfondsen stelt dit verschil op 15 pCt. Deze laatste kosten begroot hebbende van ca. f. 160 per ziel in 1965, komen de I.Z.A.'s dan op ruim f. 180; vermoedelijk zullen de kosten van de rijksregeling nog hoger liggen, daar de rijksambtenaren grotendeels in de grote steden, de I.Z.A.'s daarbuiten zijn geconcentreerd. Een berekening op grond van de statistiek der inkomensverdeling leert dat afhankelijke inkomensstrekkers gemiddeld iets meer dan 1,5 ziel tot hun last hebben. Globaal becijferd komt de benedengrens van de lasten der Dienst Ambtenarenziektekosten op f. 159 mln.¹⁾, d.i. ruim twintig miljoen of 15 pCt. hoger dan geraamd. Om dit verschil te dekken zou de premie dienen te worden gesteld op ca. 5,2 pCt. d.i. gelijk aan het huidige tarief van I.Z.A. Zuid-Holland.

Intussen zou volgens de Memorie van Toelichting met deze premiestelling naast de kostendekking een reservering worden gediend. Het is echter niet geheel duidelijk waarom de Dienst — d.i. het Rijk — zou moeten reserveren. Reservering is een typisch privaat-economisch vereiste en beoogt te voorkomen dat onvoorziene schommelingen in het restitutiebedrag tot solvabiliteitsmoeilijkheden zouden leiden. Zo wordt door de 15 medische variaverzekeraars, waarvan het C.B.S. regelmatig cijfers verstrekt in de laatste jaren (1959 t/m 1962), slechts ca. 4 pCt. winst geboekt (omstreeks 1957 was dit percentage 8); uit deze winst moet de totale reserve-

ring komen. Zou het hier geen draagkrachtige maatschappijen gelden die ook op ander gebied veel zaken doen, dan zou de reservering, mede gezien de snelle kostenstijging, te laag moeten worden geacht. Hiertegen steekt de doelstelling van de Memorie van Toelichting om voor de Dienst — indien dit goed wordt begrepen — jaarlijks f. 12 mln. te reserveren schril af: het Rijk waartoe de Dienst behoort heeft immers voldoende reserves elders om toekomstige schommelingen op te vangen. Zou deze reserve vervallen, dan zou voor kostendekking een premiepercentage van 4,9 voldoende zijn.

Wanneer de kosten hoger worden, dan wordt ook de bijdrage van het Rijk hoger. Men kan zich afvragen of deze extra kosten en ook de investeringsuitgaven, die gepaard zullen moeten gaan met de oprichting van de Dienst, gerechtvaardigd zijn in een tijd, waarin toch op bezuiniging van de overheidsuitgaven wordt aangedrongen. Dit is echter een aangelegenheid van Regering en Staten-Generaal. Zeker is dat er veel belangrijker argumenten zijn om de regeling aan te toetsen dan alleen aan dat van 's Rijks Financien.

Toch mag anderzijds niet worden vergeten dat afgezien van de kosten die op 's Rijks Kas of op de portemonnaie van de individuele ambtenaar zullen komen te drukken, de gehele administratiekosten maatschappelijk gezien kosten zijn en drukken op het nationaal inkomen. Immers, er wordt een apparaat in het leven geroepen dat de apparatuur die de verzekeringshandelingen thans verricht zal dupliceren. De spoeling elders, d.i. bij fonds en ziektekostenverzekeraars wordt dunner, de kosten per eenheid gaan omhoog. Hoe dit zal uitwerken is niet van tevoren na te gaan; wel is zeker dat de „portefeuille” van ziekenfondsen met veel ambtenaren-verzekerden en dito ziektekostenverzekeraars (bijv. O.H.R.A.) zal worden ontwricht. Een passende schadevergoeding zou hier niet ongerechtvaardigd zijn. In ieder geval is een woord van waardering op zijn plaats voor de fondsen en de verzekeraars die de ambtenaren zolang tot tevredenheid en tegen steeds beter wordende voorwaarden hebben verzekerd. Integendeel worden door middel van art. 7 de risico's die de overgang met zich brengt op het fonds of de verzekeraar afgewenteld en neemt het Rijk deze risico's niet grootmoedig op zich. Dit is niet elegant.

Slotbeschouwing.

De slotsom luidt dat de regeling, zoals deze in het wetsontwerp is verrat, moeilijk aanvaardbaar is.

Wel zijn er gunstige aspecten aan de regeling; een punt dat als zodanig door veel ambtenaren wordt ervaren is de particuliere behandeling voor degenen die nu op het ziekenfonds zijn aangewezen. Medisch maakt dit geen verschil; tegenover het meerdere comfort van de particuliere behandeling staan hogere kosten.

Een ander gunstig aspect is de basisvergoeding van tandheelkundige hulp; een enigszins dure behandeling blijft echter grotendeels voor rekening van de patiënt.

Ter derde het elimineren van het probleem van de inkomensgrens voor de vrijwillig verzekerden in het ziekenfonds. Enerzijds wordt iedereen onder de loongrens tot nu toe de vrije keuze gelaten tussen fonds en particuliere polis; anderzijds bieden goede collectieve contracten uitkomst voor hem die het ziekenfonds moet verlaten.

Ten vierde is het een voordeel te achten dat iedere ambtenaar die niet bij het ziekenfonds kan of wil, toe-

¹⁾ Aantal deelnemers: 347.250. Aantal zielen per deelnemer 2,5. Verhouding kosten per ziel I.Z.A.—ziekenfonds: 1,15. Geraamde kosten per ziel bij de ziekenfondsen: f. 160. Berekening f. 160 × 1,15 × 2,5 × 347.250 = f. 159 mln.

gang krijgt tot een goede verzekeringsmogelijkheid. Dit is zoals gezegd ook op collectieve particuliere basis te regelen en wel tegen tarieven die belangrijk gunstiger zijn. Waar deze collectieve contracten nog niet voldoen, is daarin toch op korte termijn te voorzien.

Het gunstigste aspect moet evenwel de uitbreiding geacht worden tot de gepensioneerden, zoals door de motie Engelsman-Blom indertijd gevraagd. Het zou echter ook geheel in overeenstemming met deze motie zijn als de interimregeling en de zgn. 5 pCt. gratificatieregeling ook voor gepensioneerden kwamen te gelden. In de collectieve contracten zijn de gepensioneerden in het algemeen reeds opgenomen.

Onverteerbaar blijft de regeling, ondanks deze gunstige aspecten, allereerst omdat de noodzaak van dit voor belanghebbenden zo belangrijk stuk wetgeving niet is gebleken.

Vervolgens is de regeling *duur*, bij lage inkomens zal de grens van 5 pCt. van de gratificatieregeling niet zelden worden bereikt.

Onaanvaardbaar is voorts dat de premiestelling voor *ongehuwden* zo belachelijk hoog is.

De rechten van de ambtenaar die *ontslag* neemt en van zijn volwassen geworden kinderen zijn onvoldoende gewaarborgd.

Ten slotte heeft de regering een nadelige uitwerking op de ziekenfondsen en de particuliere ziektekostenverzekering welke beide een belangrijke rol voor de volksgezondheid vervullen.

Het alternatief is het continueren van de huidige „interim”-regeling, gepaard aan het optrekken van de grens der vrijwillige fondsverzekering tot het oude niveau. Daarnaast kan het afsluiten van goede collectieve contracten waar deze nog niet geheel voldoen worden bevorderd.

Het wetsontwerp is ingediend. De meningen zijn verdeeld. De beslissing is aan de Volksvertegenwoordiging. In een democratie levende, houdt dit in dat het gepast is zich straks neer te leggen bij het oordeel van de Staten-Generaal, hoe dit ook moge luiden.

Rijswijk (Z.-H.).

D. VAN DER WERF.

Tarwe

Import(heffing) en export(restitutie)

In de periode juli 1964 - juni 1965 (oogstjaar 1964/'65) heeft Nederland een macro-economisch verlies geleden van rond f. 20 mln. als gevolg van een te omvangrijke export van in Nederland verbouwde tarwe, waardoor de Nederlandse maalindustrie genoopt was om het ontstane tekort aan Nederlandse tarwe aan te vullen met import van kwalitatief gelijkwaardige tarwe.

Met het doel een herhaling van dergelijke overbodige transacties te voorkomen, is de Nederlandse export-restitutie, welke wordt verleend bij de uitvoer van tarwe, verlaagd. Aangezien deze maatregel op een zeer laat tijdstip is genomen, zal het gewenste resultaat waarschijnlijk niet worden bereikt. Het lijkt aannemelijk te veronderstellen, dat in Nederland gedurende het lopende oogstjaar (juli 1965 - juni 1966) deze onnatuurlijke tarwestroom weer zal optreden met de nadelige financiële consequenties daaraan verbonden.

Inleiding.

Harde en zachte tarwe.

Het Nederlandse verbruik van tarwebloem en tarwemeel bedraagt per jaar 800.000 ton, welke hoeveelheid voornamelijk in de vorm van brood wordt geconsumeerd. Voor de produktie van deze hoeveelheid bloem gebruikt de Nederlandse maalindustrie ruim 1 mln. ton tarwe ¹⁾, nl. 350.000 à 400.000 ton Westeuropese tarwe (in hoofdzaak Nederlandse oogst) en een 650.000 ton tarwe, die geïmporteerd wordt uit o.a. de Verenigde Staten, Canada en Argentinië.

Als gevolg van klimatologische omstandigheden kunnen in deze landen tarwerassen worden verbouwd die kwalitatief beter zijn dan de in West-Europa verbouwde rassen. Hierop berust het onderscheid dat wordt gemaakt tussen

zgn. harde tarwe (Verenigde Staten, Canada, Argentinië) en zachte tarwe (West-Europa). Door het mengen van de beide soorten tarwe in de aangegeven verhouding, wordt een melange verkregen waarvan de bloem voldoet aan de wensen van de Nederlandse consument.

Bij vergelijking met de eisen die de consumenten in andere Westeuropese landen stellen, blijkt dat in ons land het percentage zachte tarwe in de tarwemelange voor de produktie van broodbloem laag is. In Nederland is dit aandeel 35 à 40 pCt., in West-Duitsland en België 70 pCt., terwijl de Franse maalindustrie uitsluitend zachte tarwe gebruikt.

Stimulering gebruik E.E.G.-tarwe.

De melanges kunnen door de bloemfabrikanten in de E.E.G.-landen vrij worden vastgesteld en dus worden aangepast aan de behoefte van de markt; vóór het inwerking-treden van de gemeenschappelijke regelingen in de sector granen in de E.E.G. (30 juli 1962) bestond deze vrijheid niet in alle E.E.G.-landen. Zo werd bijv. in Italië de tarwe uitsluitend door de Staat geïmporteerd, die dan tevens zorg droeg voor de verdeling. Aldus werd het kwantum importtarwe geregeld. In Nederland was de maalindustrie verplicht minimaal een bepaald percentage inlandse tarwe in de melange op te nemen. Deze regelingen hadden alle ten doel om het gebruik van importtarwe te beperken, ten einde de afzet van in eigen land verbouwde tarwe, ondanks de sterke druk van de buitenlandse concurrentie, te verzekeren.

Per medio 1962 werden die uiteenlopende overheidsvoorschriften vervangen door een voor de E.E.G.-landen uniform systeem van heffingen bij import uit niet-E.E.G.-landen, het zgn. „buitentarief”, terwijl voor de intracommunautaire handel een „binnentarief” werd ingesteld, dat gedurende de overgangperiode tot nihil moet worden verlaagd. De tot medio 1962 bestaande regelingen be-

¹⁾ De import en de export van bloem, resp. ca. 18.000 en 3.000 ton per jaar, zijn in dit verband van ondergeschikt belang.

treffende het gebruik van de nationale tarwe zijn hierdoor gewijzigd in een systeem tot stimulering van het gebruik van tarwe die verbouwd is in de E.E.G.

Subsidie op bloem.

Bij het inwerkingtreden van het E.E.G.-graanbeleid werd de importheffing op tarwe, afkomstig uit derde landen (niet-E.E.G.-landen), in Nederland verhoogd van f. 1,15 tot f. 11,50 per 100 kg. Daarna is deze heffing meer dan 100 maal gewijzigd, waarbij duidelijk een stijgende tendens is waar te nemen. Hoewel deze forse stijging aanleiding zou kunnen geven tot een drastische verhoging van het aandeel (goedkopere) inlandse tarwe, is dat bij handhaving van de huidige kwaliteit van het brood zeker niet binnen enkele jaren te verwezenlijken.

Hiermede rekening houdend is de kostprijs van bloem door de sterke verhoging van de importheffing zodanig toegenomen, dat de broodprijs in juli 1962 reeds met rond f. 0,05 had moeten stijgen. Ter voorkoming van een dergelijke grote prijsstijging van de ene op de andere dag wordt de bloem vanaf die datum gesubsidieerd. Het effect van de E.E.G.-regeling op het prijsniveau van het brood wordt hierdoor dus gecompenseerd. De subsidie die per 1 juli 1965 is verlaagd van f. 8,10 tot f. 6 per 100 kg tarwe zal bij realisatie van de E.E.G. niet meer worden verstrekt.

Het uniforme-heffingensysteem.

Bij het vaststellen van de importheffing wordt verschil gemaakt tussen graan afkomstig uit derde landen (buitentarief) en graan afkomstig uit lid-staten (binnentarief). Na verwezenlijking van de Gemeenschappelijke Markt vervalt uiteraard het binnentarief en zal dus slechts een buitentarief van kracht zijn.

Drempelprijs.

Het uitgangspunt voor het bepalen van de importheffing wordt gevormd door de zgn. drempelprijs, d.i. de prijs waartegen de granen minimaal kunnen worden geïmporteerd. Deze drempelprijs wordt vastgesteld op een niveau, waarbij de producenten in de E.E.G. werkgelegenheid en een redelijke levensstandaard worden gewaarborgd, zodat de drempelprijs kan worden beschouwd als een minimum importprijs ter bescherming van de graanverbouwers in de E.E.G.

Aangezien er grote prijsverschillen bestonden (en nog bestaan) tussen de graanprijsniveaus in de E.E.G.-landen is besloten gedurende de overgangperiode ²⁾ de drempelprijzen per oogstjaar nationaal vast te stellen. Hierbij dienen de nationale drempelprijzen geleidelijk nader tot elkaar te worden gebracht, zodat de verschillen na de overgangperiode zullen zijn verdwenen en één uniform drempelprijs zal gelden voor de gehele Gemeenschap.

De drempelprijs, die per 1 juli van ieder oogstjaar wordt vastgesteld, wordt door de lid-staten daarna verhoogd gedurende minimaal 5 maanden en maximaal 10 maanden. Deze staffeling vindt in Nederland bij tarwe momenteel

²⁾ De Raad van Ministers van de E.E.G. heeft in december 1964 besloten dat de in juli 1962 begonnen overgangperiode op 1 juli 1967 zal zijn beëindigd.

plaats van september t/m april en bedraagt f. 0,35 per maand per 100 kg. De stijging van de drempelprijs gedurende het oogstjaar beoogt een compensatie te zijn voor de opslag- en rentekosten, aangezien de oogstwerkzaamheden voor verreweg het grootste deel zijn geconcentreerd in augustus/september.

Uniforme drempelprijs voor de E.E.G.

In juli 1962 bedroeg het verschil tussen de hoogste drempelprijs (Duitsland) en de laagste drempelprijs (Nederland) rond f. 10 per 100 kg tarwe. Dit grote verschil moet in 5 jaar worden overbrugd. Bovendien werd het Nederlandse prijsniveau van 1962 te laag geacht voor het gemeenschappelijke prijspeil, dat zou moeten gelden bij de realisatie van de E.E.G. op het gebied van de granen. Hoewel dit prijsniveau pas op 15 december 1964 door de Raad van Ministers van de E.E.G. is vastgesteld, was het dus lange tijd vóór deze datum duidelijk, dat de tarweprijs in Nederland in de overgangperiode zou moeten stijgen. Deze verhoging heeft zich in twee jaar voltrokken en zelfs in die mate, dat na de twee ingrijpende verhogingen van elk f. 2,35 in 1963 en 1964, de drempelprijs per 1 juli 1965 werd verlaagd met f. 0,10 tot f. 37,90 per 100 kg tarwe.

Bij deze prijsveranderingen kan het volgende worden opgemerkt. In januari 1964 werd het zgn. Plan-Mansholt gepubliceerd ³⁾, zijnde een voorstel inzake de eenmaking van de graanprijzen in de E.E.G. In dit plan was voor tarwe een drempelprijs vermeld van f. 38 per 100 kg, die zou gelden voor de gehele Gemeenschap per 1 juli 1964. Vooruitlopende op het besluit dienaangaande heeft Nederland, als enige lid-staat, deze voorgestelde prijs overgenomen voor 1 juli 1964.

Bij de besprekingen van het Plan-Mansholt in december 1964 door de Raad van Ministers heeft men echter tot wijzigingen besloten, waardoor de communautaire drempelprijs van tarwe f. 37,78 werd, welke prijs pas op 1 juli 1967 voor alle E.E.G.-landen van kracht zal zijn. In december 1964 is dus gebleken, dat Nederland het doel voorbij was geschoten, aangezien de Nederlandse drempelprijs op 1 juli 1964 (f. 38) hoger was dan de vastgestelde uniforme drempelprijs per 1 juli 1967 (f. 37,78). Na de grote aanpassingen „naar boven” van de Nederlandse drempelprijs in 1963 en 1964 zal deze, om de E.E.G.-drempelprijs in juli 1967 te bereiken, weer moeten worden verlaagd. Deze verlaging is in 1965 voor een deel gerealiseerd.

Ter illustratie is het verloop van de Nederlandse drempelprijs voor tarwe sinds juli 1962 in de grafiek weergegeven.

Importheffing op tarwe uit derde landen (buitentarief).

De importheffing, welke dagelijks wordt vastgesteld, is gelijk aan het verschil tussen de drempelprijs en de c.i.f.-prijs van het importgraan in de lid-staat. De c.i.f.-prijs wordt door de Europese Commissie vastgesteld en vervolgens medegegeeld aan de lid-staat, die daarna de importheffing berekent, hetgeen in Nederland geschiedt door het Produktschap voor Granen, Zaden en Peulvruchten. Bij het bepalen van de c.i.f.-prijs wordt uitgegaan van de

³⁾ Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen, d.d. 21 januari 1964.

(I. M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

meest gunstige aankoopmogelijkheid op de wereldmarkt, terwijl bovendien rekening wordt gehouden met de verschillen in kwaliteit.

Voor het vaststellen van het buitentarief op tarwe dienen de drempelprijs en de c.i.f.-prijs betrekking te hebben op dezelfde kwaliteit. Aangezien de drempelprijs geldt voor tarwe die verbouwd wordt in de E.E.G., dus zachte tarwe, moet ook de c.i.f.-prijs van tarwe met de overeenkomstige kwaliteit worden genomen. De wereldmarktprijzen van de vele tarwekwaliteiten die hiervan afwijken moeten daarom worden herleid tot prijzen die geacht worden te gelden voor tarwe die in de Gemeenschap wordt geoogst. Enkele kwaliteiten komen overeen met deze tarwe. De harde tarwesoorten hebben evenwel een „meerwaarde” die oploopt tot ruim f. 4,50 per 100 kg, welke waardeverschillen dus in mindering moeten worden gebracht op de c.i.f.-prijzen van deze betere tarwesoorten. De aldus berekende laagste c.i.f.-prijs wordt gebruikt bij de vaststelling van de importheffing.

Een consequentie van dit systeem is dat slechts de tarwesoort waarop de heffing is gebaseerd, tegen drempelprijs kan worden geïmporteerd. De overige tarwe heeft namelijk een hogere c.i.f.-prijs en aangezien de heffing op alle tarwe gelijk is, zullen deze tarwesoorten ingevoerd worden tegen een prijs die hoger is dan de drempelprijs. Hierdoor is het mogelijk dat „derde landen tarwe”, die in de E.E.G. niet of nauwelijks als grondstof wordt benut voor de bloemproductie, de heffing kan beïnvloeden, hetgeen moge blijken uit onderstaand gestileerd voorbeeld. Daarbij is uitgegaan

van het feit, dat de E.E.G. geen behoefte heeft aan import van zachte tarwe, bijv. Engelse tarwe.

TABEL I.

Tarwe afkomstig uit	C.i.f.-prijs Rotterdam per 100 kg	Verskil in kwaliteit t.o.v. zachte E.E.G.-tarwe (meerwaarde) a)	Op E.E.G.-standaard herleide prijs	Drempelprijs	Verskil kolom 5-kolom 4
1	2	3	4	5	6
Engeland	f. 21	f. 0,0	f. 21	f. 38,25	f. 17,25
Canada	„ 27	„ 4,35	„ 22,65	„ 38,25	„ 15,60
Verenigde Staten ..	„ 25,50	„ 3,80	„ 21,70	„ 38,25	„ 16,55

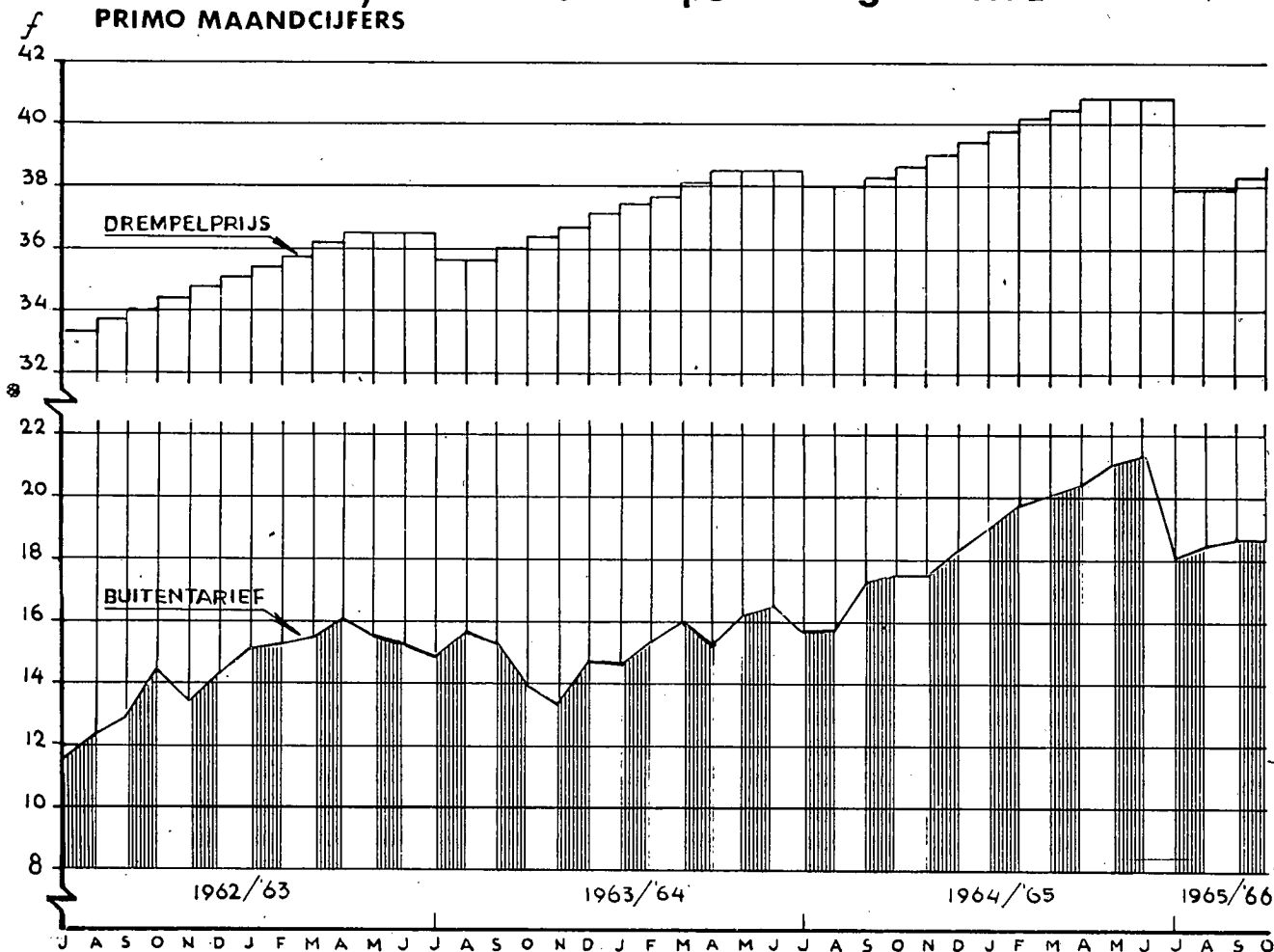
a) Vastgesteld door de Europese Commissie in E.E.G.-verordening 70, gepubliceerd in het Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen d.d. 28 juli 1962; daarna voor een enkele tarwesoort gewijzigd.

De importheffing op alle tarwe bedraagt f. 17,25 per 100 kg. Hoewel de Engelse tarwe dus niet wordt gebruikt, wordt de kostprijs van de tarwemelange er toch door verhoogd. De Nederlandse maalindustrie importeert namelijk grote hoeveelheden harde tarwe uit Canada en/of de Verenigde Staten. Dergelijke situaties zijn zeker niet denkbeeldig, gezien de ervaring voornamelijk in het oogstjaar 1964/'65. Verschillende maanden werd namelijk Engelse tarwe aangeboden tegen een zodanig lage prijs, dat de importheffing dáárop werd gebaseerd, terwijl van deze tarwe een te verwaarlozen hoeveelheid werd ingevoerd.

Ter voorkoming van deze onnodige wijzigingen van de heffing op harde tarwe, zou te overwegen zijn bij de be-

DREMPELPRIJS, BUITENTARIEF per 100 kg. TARWE

PRIMO MAANDCIJFERS

paling van de heffing op deze tarwesoort uit te gaan van tarwe die representatief is voor de wereldmarkt.

Hoogte en fluctuaties van het buitentarief op tarwe.

De beide grootheden die de importheffing bepalen, drempelprijs en laagste c.i.f.-prijs, zijn aan wijzigingen onderhevig. De drempelprijs wordt gedurende 8 maanden verhoogd met f. 0,35, terwijl de c.i.f.-prijs door variaties in de wereldmarktprijs, transportkosten enz. fluctueert, zodat de heffing zeer veelvuldig zou moeten worden aangepast.

Met het doel teveel variaties in dit buitentarief te vermijden, wordt de heffing pas gewijzigd indien de laagste c.i.f.-prijs vermeerderd met de tot dat ogenblik geldende heffing, f. 0,27 of meer afwijkt van de drempelprijs. Indien een dergelijk verschil optreedt, wordt de importheffing weer vastgesteld door de drempelprijs te verminderen met de laagste c.i.f.-prijs. Als gevolg van deze „swing” kan het dus voorkomen, dat de goedkoopste tarwe wordt geïmporteerd tegen een prijs (inclusief heffing) die maximaal bijna f. 0,27 afwijkt van de drempelprijs.

Ondanks de mitigerende invloed van de „swing” waren er toch nog 30 à 40 heffingsfluctuaties per jaar. Zo zijn er in het jaar juli 1964/juni 1965 35 mutaties te tellen, waarbij de hoogste heffing f. 21,32 bedroeg en de laagste f. 15,12 per 100 kg tarwe. Een waarlijk imponerende variatiebreedte!

Importheffing op tarwe uit lid-staten (binnentarief).

Evenals bij het vaststellen van het buitentarief wordt voor het bepalen van het binnentarief de drempelprijs van het importerende land verminderd met de tarweprijs c.i.f. grens invoerende staat. Van dit verschil dient evenwel een forfaitair bedrag te worden afgetrokken, een bedrag dat jaarlijks zodanig moet worden vastgesteld „... dat het handelsverkeer tussen de lid-staten zich geleidelijk en regelmatig tot aan de totstandkoming van de gemeenschappelijke markt ontwikkelt. ...”⁴⁾ In Nederland bedraagt het momenteel f. 0,40 per 100 kg tarwe.

Deze reductie op de heffing wordt alleen verleend op

⁴⁾ E.E.G.-verordening 19, Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen d.d. 20 april 1962.

tarwe, die verbouwd is binnen de E.E.G.-landen, zodat in het inter-communautaire verkeer de uitvoerende lid-staat een preferentie verkrijgt boven derde landen. Dergelijke transacties zullen slechts kunnen optreden indien de exporterende lid-staat een lager prijspeil heeft dan de invoerende E.E.G.-partner. Door het verlenen van subsidies is ook voorzien in de mogelijkheid voor tarwehandel in omgekeerde richting. Voor zover mij bekend, wordt hiervan geen gebruik gemaakt.

De grote tarwe-exporteur in de E.E.G. is Frankrijk. Het is het land met de laagste tarweprijs en met een tarweproductie die aanmerkelijk groter is dan de hoeveelheid, welke wordt gebruikt voor binnenlandse consumptie. Hoewel de Nederlandse tarwe-oogst omvangrijker is dan het kwantum zachte tarwe, benodigd voor binnenlands gebruik, is de invoer van Franse tarwe in Nederland gedurende de laatste drie oogstjaren sterk toegenomen, zoals blijkt uit tabel 2.

TABEL 2. Invoer Franse tarwe in Nederland

Jaar	Import in 1.000 kg
1962/'63	13.000
1963/'64	71.000
1964/'65	ca. 125.000

De import in het oogstjaar 1963/'64 werd gestimuleerd door de slechte kwaliteit van de Nederlandse oogst en doordat grote voorraadhouders niet bereid waren de tarwe tijdig te verkopen en te leveren aan de Nederlandse maalindustrie. De zeer grote import van Franse tarwe in 1964/'65 vindt zijn oorzaak in de exorbitant hoge prijzen van Nederlandse tarwe als gevolg van een opvallend grote export van Nederlandse tarwe. In Nederland heeft zich dus in het laatste oogstjaar een zeer merkwaardige situatie voorgedaan. Immers, het tekort aan zachte tarwe in ons land dat ontstond door te grote export van inlandse tarwe, verplichtte de maalindustrie de vrijwel gelijkwaardige zachte Franse tarwe te importeren.

Importheffing, exportrestitutie.

De exportrestitutie die wordt verleend bij de uitvoer van granen naar derde landen wordt normaliter gelijk ge-

(I. M.)

Met één aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' hebt U circa 200 ijzers in het vuur

Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' maakt U mede-eigenaar van een grote, deskundig samengestelde aandelenportefeuille, die een aantrekkelijk rendement oplevert. Spreiding over circa 200 fondsen beperkt het risico. Bovendien bestaat goede kans, dat Uw bezit in waarde vermeerdert.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

steld aan de importheffing. De lid-staten mogen evenwel op de aldus berekende exportrestitutie een korting toepassen, waardoor de te verstrekken exportrestitutie geringer wordt dan de importheffing. Dit is een zeer doelmatig systeem om een te grote export van tarwe te voorkomen.

Export van Nederlandse tarwe naar derde landen in 1964/65.

Gedurende vele maanden was in het afgelopen oogstjaar de importheffing gebaseerd op zeer lage offertes, met het gevolg dat het buitentarief zich lange tijd op een hoog niveau bevond. Ondanks deze hoge importheffing werd voorshands geen korting toegepast op de exportrestitutie. Hierdoor werd het commercieel mogelijk op grote schaal Nederlandse tarwe te exporteren naar derde landen. De omvang van de uitvoer groeide in die mate dat, bij continuering, in Nederland een tekort zou ontstaan aan inlandse tarwe. Getracht is een dergelijke situatie te voorkomen door vanaf eind maart de exportsubsidie lager te stellen dan de importheffing. Deze maatregel was niet zeer ingrijpend, aangezien de kortingen slechts varieerden tussen f. 0,03 en f. 0,88 per 100 kg tarwe, bij een importheffing van rond f. 20,40.

Dat het gewenste resultaat niet werd bereikt, behoeft dan ook geen verwondering te wekken. De Nederlandse export van inlandse tarwe was in het oogstjaar 1964/65 uitermate omvangrijk, hetgeen moge blijken uit tabel 3.

TABEL 3.

Export van inlandse tarwe naar derde landen

Oogstjaar	Export in 1.000 kg	Export in pCt. v.d. oogst
1962/63	6.000	1
1963/64	43.000	8
1964/65	ca. 290.000	40

Hoewel het systeem om de exportrestitutie bij uitvoer naar derde landen lager te stellen dan de importheffing, ook in Frankrijk wordt toegepast, is de coördinatie tussen beide landen, indien aanwezig, niet geheel duidelijk. Immers, in Frankrijk werd de korting reeds in januari 1965 ingesteld, terwijl de hoogte ervan varieerde van f. 2,50 tot f. 4,50 per 100 kg. Hierdoor werd de onnatuurlijke tarwestroom nog in de hand gewerkt, nl. Nederlandse export van zachte tarwe naar derde landen en Nederlandse import van zachte tarwe uit Frankrijk ter vervanging van een groot deel van de uitgevoerde tarwe.

Financiële consequentie van de te grote Nederlandse tarwe-export in 1964/65.

De import van de in tabel 2 vermelde 125.000 ton Franse tarwe zou niet nodig zijn geweest, indien de export van Nederlandse tarwe naar derde landen 125.000 ton minder had bedragen. De Nederlandse exportrestitutie bij uitvoer van inlandse tarwe bedroeg bij benadering gemiddeld f. 180 per ton, zodat voor de export van 125.000 ton aan restitutie werd verleend: $125.000 \times f. 180$ is f. 22,5 mln. De Nederlandse importheffing op Franse tarwe was rond f. 20 per ton, waardoor het totale heffingsbedrag voor de 125.000 ton ingevoerde Franse tarwe te stellen is op $125.000 \times f. 20$ is f. 2,5 mln. Per saldo heeft Nederland op deze onnodige transacties rond f. 20 mln. meer aan restituties verleend dan aan heffingen ontvangen. Hierbij is nog afgezien van de vraag, of de exportrestituties voor de overige 165.000 ton uitgevoerde inlandse tarwe, ten bedrage van ca. f. 30 mln., noodzakelijk waren.

Vermijden van te grote Nederlandse export in 1965/66.

In het op 1 juli 1965 begonnen oogstjaar werd in Nederland gedurende de eerste twee weken de exportrestitutie niet gekort. Daarna werd de korting op f. 1,50 en m.i.v. 14 augustus op f. 4,50 per 100 kg tarwe gesteld, waardoor — naar mag worden aangenomen — exporttransacties niet meer aantrekkelijk zijn ⁵⁾.

De exportrestitutie die op een bepaalde dag geldt, kan door de exporteur worden gefixeerd voor maximaal vijf maanden. Dit betekent dat de exporteur, indien hij fixeert, op de uitvoer van tarwe gedurende vijf maanden een restitutie ontvangt, die gelijk is aan de op de dag van fixatie geldende exportrestitutie. Kortingen die op een later tijdstip bekend worden gemaakt, wijzigen de gefixeerde exportrestitutie niet. Aangezien in begin juli de importheffing vrij hoog was en de exportrestitutie dienovereenkomstig, zal deze restitutie door exporteurs stellig zijn gefixeerd. Zelfs kan worden betwijfeld, of door de korting van f. 1,50 die per 15 juli van kracht werd, exporttransacties niet interessant meer waren; mogelijk is de verlaagde exportrestitutie nog gefixeerd. De daarop volgende verlaging van de exportrestitutie met f. 4,50 m.i.v. 14 augustus zal wel prohibitief zijn.

Het resultaat van deze maatregelen ter beteugeling van de tarwe-export zal, gezien de „fixatietermijn” van vijf maanden, eerst in januari 1966 volledig zijn te bemerken. Waarschijnlijk is evenwel, dat het gewenste effect weer niet volledig zal worden bereikt. Hardnekkige geruchten willen namelijk dat exportrestituties zijn gefixeerd voor grote exportorders, in totaal voor 150.000 à 200.000 ton inlandse tarwe, die uiterlijk in januari 1966 moeten zijn afgewikkeld.

Een belangrijke import van Franse tarwe door de Nederlandse maalindustrie in het lopende oogstjaar, voornamelijk in de periode tot januari 1966, ligt dan ook in de lijn van de verwachting. Hierdoor zal weer een macro-economisch nadeel in de tarwesector worden geleden.

⁵⁾s-Gravenhage.

Drs. A. A. VAN STRAATEN.

⁶⁾ Per 27 september werd de exportrestitutie f. 4,80 lager gesteld dan de importheffing; met ingang van 19 oktober wordt zelfs geen restitutie meer verleend bij de export van Nederlandse tarwe naar derde landen.

BOEKBESPREKINGEN

J. B. Polak: Verlies of winst in het stedelijk vervoer. Uitgave van de Stichting Instituut voor verkeers- en vervoers-economie, Amsterdam 1965, 32 blz., f. 2,50.

Deze brochure vormt de eerste publikatie van de Stichting Instituut voor verkeers- en vervoerseconomie verbonden aan de Universiteit van Amsterdam. Zoals Prof. Vonk, Directeur van het Instituut in zijn Ten Geleide opmerkt, dragen de beschouwingen een inleidend en samen-vattend karakter. Polak schetst in grote lijnen voor welke problemen een grote stad zich t.a.v. het vervoer gesteld ziet. Bovendien bespreekt hij systematisch welke mogelijkheden er zijn om de toenemende chaos het hoofd te bieden. Zowel aan de vervoersvraag als aan het vervoersaanbod wordt aandacht geschonken. Het betoog mondt uit in een aantal aanbevelingen: ruimtelijke spreiding van de vervoersvraag door deconcentratie van bedrijven, coördinatie van vervoerstakken, samenwerking in de bodecentra en wijksgewijze bediening van de stad met betrekking tot het

stukgoederenvervoer, parkeergarages buiten het stadscentrum en het aanleggen van een ondergrondse railverbinding, aangevuld met het aanbrengen van een horizontale scheiding tussen openbaar en individueel vervoer.

Polak wijst er verscheidene keren op dat wanneer het op het nemen van beslissingen aankomt de economische wetenschap versterk moet laten gaan. Rentabiliteitsberekeningen zijn nuttig voor zover zij kwantitatieve informatie verschaffen omtrent een aantal aspecten van de probleemstelling, maar zij kunnen niet in de plaats worden gesteld van beleidsbeslissingen waarbij ook meer kwalitatieve overwegingen een rol spelen. Bovendien blijft altijd gelden dat ook de pseudo-objectieve berekening is onderworpen aan het subjectieve oordeel van de beleidsinstanties. In de economie gaat het nu eenmaal om de behoeftenbevrediging, zodat concrete normen voor het beleid niet uit de analyse kunnen worden afgeleid.

Deze omstandigheid brengt o.m. met zich dat het verzezenlijken van bijv. een evenwichtig vervoersapparaat in sterkere mate een kwestie is van het uitoefenen van politieke druk dan van wetenschappelijke analyse. Pressiegroepen doen hun werk en letten bij het uitoefenen van politieke druk uiteraard alleen op hun eigen belangen. Daarom is het verwijt van Polak aan het „Centraal Overleg”, het overkoepelend orgaan van de voornaamste verkeers- en vervoersbonden, dat op een demonstratief congres de noodzaak van omvangrijke investeringen in het stedelijk wegneniet niet afwoog tegen andere taken van de overheid, ongegrond. Regering en parlement dienen te letten op het geheel en afweermechanismen te ontwikkelen tegen een overdaad aan eisen van de pressiegroepen. Economen die in de toegepaste sfeer werkzaam zijn dienen zich bewust te zijn van het a-politieke karakter van de analyse en het politieke karakter van de uiteindelijke beslissing ¹⁾. Deze belangrijke les kan uit de studie van Polak opnieuw worden geleerd.

Naarden.

A. HEERTJE.

¹⁾ Nog onlangs werd een beschouwing van Drs. Oosterveld over de studie van Polak ontsierd door het onvoldoende onderscheiden van analyse en politiek. Zie „Orbis Economicus”, augustus 1965.

Witold Lissowski: Capital-Output-Employment Ratios in Industrial Programming. Translated from the Polish by J. Syskind, Pergamon Press Ltd., Oxford/London/Edinburgh/New York/Paris/Frankfurt, Panstwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warsaw, z.j., XX + 225 blz. £ 3.

Deze Poolse studie heeft tot onderwerp de meting en het gebruik van de verhoudingsgetallen kapitaal-productie en kapitaal-arbeid, ook wel bekend als kapitaalcoëfficiënt en kapitaalintensiteit. De auteur beschrijft de verschillende methodologische vragen verbonden aan een juiste meting van deze grootheden en brengt overvloedig statistisch materiaal hierover bijeen. Dit materiaal heeft betrekking op de gemiddelde en marginale coëfficiënten, voor gehele economieën en voor afzonderlijk bedrijfstakken, voor zgn. ontwikkelde en onderontwikkelde, Westerse en communistische landen. De meeste gegevens dateren van vóór 1960 en zijn ontleend aan andere gepubliceerde bronnen, met uitzondering van die voor Polen waarvoor ook schattingen tot aan 1975 toe worden gegeven. Bij de internationale vergelijkingen, o.a. tussen de Westerse en socialistische landen, is geen poging gedaan tot vergelijkbare grootheden te komen.

Interessanter zijn de beschouwingen over de in Polen gebruikte methoden voor de berekening van de nationale rentabiliteit van de investeringen. Deze methode is vrij gecompliceerd, maar in wezen een extrapolatie van de in het verleden waargenomen kapitaalcoëfficiënt gecorrigeerd voor te verwachten technische en structurele veranderingen. De schrijver is zich het ontbreken van een duidelijke theoretische fundering van de gebruikte pragmatische methoden wel bewust, maar preferereert deze toch, mits gehanteerd door ervaren industriële specialisten, boven de meer geavanceerde methoden, waaronder hij verstaat wiskundige modellen gebaseerd op de aanvoer-afvoeranalyse. In het bijzonder voor geïnteresseerden in de Poolse planningmethoden bevat dit deel van het boek nuttige informatie, al geeft het geen antwoord op alle vragen op dit terrein. Bovendien is het niet altijd duidelijk in hoeverre de schrijver de in feite gebruikte technieken beschrijft dan wel zijn aanbevelingen en die van anderen daarover geeft.

Het boek is geheel in wetenschappelijke trant geschreven. Het gepresenteerde cijfermateriaal geeft de schrijver geen enkele maal aanleiding tot aanprijzing van of kritiek op de prestaties van de landen van verschillende economische stelsels. Alleen de terminologie herinnert hier en daar aan de socialistische oorsprong van deze publikatie.

Rotterdam.

H. C. BOS.

Prof. Dr. M. A. G. van Meerhaeghe: Internationale economische betrekkingen en instellingen. H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden 1964, 327 blz., f. 26.

Een bekend auteur over internationale economische aangelegenheden heeft eens gesteld, dat men met een stapeltje van nog geen tien — selecte — boeken eigenlijk de belangrijkste theoretische publikaties, die er na de tweede wereldoorlog op het terrein van de internationale economische betrekkingen zijn verschenen, wel zo ongeveer te pakken heeft ¹⁾. Het onderhavige boek van Prof. Van Meerhaeghe hoort daar niet bij, om de eenvoudige reden dat het wat later verscheen, maar vooral omdat het geen theoretisch werk is. Wanneer ik echter een lijst moest opstellen van de tien meest attractieve boeken die de internationale economische betrekkingen praktisch beschrijven en onder de loep nemen, dan zou Van Meerhaeghes boek zonder twijfel daarop een prominente plaats innemen.

Het boek is opgebouwd uit drie delen. Het eerste deel (65 blz.) behandelt de theorie van de internationale economische betrekkingen. Het tweede deel houdt zich bezig met de wereldorganisaties (120 blz.) en het derde deel behandelt dan de Europese organisaties (123 blz.). Het zijn met name de laatste twee delen die het boek in hoge mate attractief maken. Op een overzichtelijke wijze passeren de verschillende bekende en wat minder bekende organisaties de revue, waarbij de uniformiteit van opzet (ontstaan, de voorschriften, de werking, beoordeling, bibliografie) de leesbaarheid en de informatieve capaciteit in aanzienlijke mate ten goede komt.

Voor de lezers van deze kolommen lijkt het niet nodig op elke organisatie apart in te gaan. Wel mag een woord van lof niet ontbreken voor de steeds weer herhaalde paragrafen „Beoordeling” der organisaties, waar-

¹⁾ Prof. Dr. J. Wemelsfelder in „De Economist” van januari 1964, blz. 56, vrij geciteerd.

in de auteur zich wars toont van de bekende stoelen, banken en korenmaten. Zo doet het bepaald kleurrijk aan, zijn uitspraak op blz. 244 betreffende de O.E.S.O. te leggen naast die van Andriessen, Miedema en Oort in hun „De sociaal-economische besturing van Nederland” op blz. 241, eveneens de O.E.S.O. betreffende. De O.E.S.S. moet men niet uitvlakken in de beschouwing van Van Meerhaeghe. Wat men wèl moet uitvlakken, dat is de O.E.S.O., want dat is „een instelling die meer haar ontstaan dankt aan de zorg voor de instandhouding van het administratief apparaat der O.E.E.S., dan aan de noodzaak dringende vraagstukken op te lossen”. Men zou kunnen denken dat Van Meerhaeghe op Parkinsoniaanse wijze van leer trekt tegen de hierboven bedoelde uitspraak van Andriessen, Miedema en Oort: „Als gevolg daarvan gaat van de adviezen van de O.E.S.O., de landenexamens e.a., een *niet te onderschatten*²⁾ invloed uit op de in de Westerse landen gevoerde economische politiek”.

De plaats die het eerste deel van het boek inneemt op de scala der waardering is wat minder eenduidig. Zou men van sommige boeken van Meade kunnen zeggen dat daar al gauw de eerste wet van Gossen zijn verzadigende invloed doet gelden, van dit deel is zulks moeilijk vol te houden. Het is te weinig om er verzadigd van te geraken, het is teveel om eraan voorbij te gaan. Kortom, het deel is een zeer summier *summa summarum* der capita selecta uit de theorie der internationale economische betrekkingen, en, het zij toegegeven, meer kan men van 65 blz. ook niet verwachten.

Men zou erover kunnen twisten of het zinvol was dit deel op te nemen. Temeer daar het geen vervanging kan zijn voor vroegere werken van Van Meerhaeghe, noch voor enig ander bekend en in zwang zijnd handboek, al dan niet voorkomend op een lijstje van tien. Het deel vervult dus slechts een zekere beschikbaarheidsnuttigheid, verenigd als het is in één band met de delen II en III. Immers, als men zich toch, en met genoeg, zet aan de hoofdschotel van de dis die Van Meerhaeghe offreert, dan kunnen enkele theoretische aperitieven uit het vuistje er best bij.

Amsterdam.

Drs. Ch. J. FILET.

²⁾ Cursief van mij.

RECENTE PUBLIKATIES

Vennootschappen, Verenigingen en Stichtingen. Uitgave Æ. E. Kluwer te Deventer.

Verschenen zijn: supplementen 10 en 11 van band B (f. 10,43) alsmede een nieuwe verbeterde band. Belangrijkste inhoud: a. aanvulling jurisprudentie; b. overzicht van de behandeling van het V.V. en de M. v. A. in de Tweede Kamer inzake ontwerp van de wet op de Vennootschapsbelasting 1960.

H.S. Odeh: The impact of inflation on the level of economic activity. With a foreword by Prof. Dr. L. J. Zimmerman. Rotterdam University Press Economic Series, vol. 2. Universitaire Pers, Rotterdam 1964, 96 blz., f. 17,50.

Dit boek is, vooral vanuit methodologisch oogpunt, van groot belang voor diegenen die zich bezighouden met de bestudering van monetaire problemen in de ontwikkelingslanden.

E.-S.B. 3-11-1965

G. Rasul: Input-output relationships in Pakistan 1954. Rotterdam University Press Economic Series, vol. 1. Universitaire Pers, Rotterdam 1964, 112 blz., f. 19,50.

J. C. Saigal: The choice of sectors and regions. With a foreword by Prof. Dr. J. Tinbergen. Rotterdam University Press Economic Series, vol. 4. Universitaire Pers, Rotterdam 1965, 112 blz., f. 19,50.

H. C. Hermans: Arbeidsstudie. Agon Bibliotheek no. 5. Agon Elsevier, Amsterdam 1964, 160 blz., f. 6,90.

Dit boek beschrijft hoe bedrijfsproblemen waarbij menselijke arbeid is betrokken, door de specialist worden aangepakt. Ogenschijnlijk gecompliceerde situaties kunnen bijna steeds door systematische analyse worden teruggebracht tot een aantal standaardproblemen, waarvoor een reeks oplossingen ter beschikking staat.

Kantines. Publikatie van het Centraal Sociaal Werkgevers-Verbond. J. H. de Bussy N.V., Amsterdam 1965, 78 blz., f. 5,90.

Deze monografie, die een inzicht geeft in een kantinebeleid dat past in een goed personeelsbeleid, is bedoeld voor de beleidsinstanties in de onderneming, die zich moeten beraden op de bouw, inrichting en exploitatie van een kantine.

Pacht en grondgebruik. Een bundel opstellen ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het maandblad „De Pacht”, uitgegeven in samenwerking met de Stichting De Pacht, onder redactie van: Mr. J. van Andel, Mr. J. van Besouw, Dr. Ir. M. J. Boerendonk, Mr. Ph. A. N. Houwing, Prof. Mr. J. M. Polak. N.V. Æ. E. Kluwer, Deventer 1965, 264 blz., f. 17,50.

Van de vele bijdragen noemen wij die van Prof. Dr. J. Horring: „De praktijk van de pachtbeheersing in grote lijnen” en die van Ir. R. van Hees: „Grondgebruik en economische ontwikkeling”.

Bijkantoren en dochterondernemingen in de E.E.G.; juridische en fiscale aspecten. Bijdragen van leden van de „Association Européenne d'Etudes Juridiques et Fiscales”. Eurolibri no. 15. N.V. Æ. E. Kluwer, Deventer 1965, 162 blz., f. 15.

Een beknopte handleiding, die de niet-juridische geschoolde lezer voorlichting wil bieden, met name t.a.v. de vraag hoe een onderneming, die in een tot de E.E.G. behorend land een nieuwe onderneming wil vestigen, daaraan een passende juridische vorm kan geven. Vergelijking van de onderlinge verschillen kan voorts ook invloed hebben op de keuze van het land zelf.

Prof. Dr. F. J. de Jong: De werking van een volkshuishouding; een eerste inleiding tot het economische denken. Deel I, vierde herziene druk. H. E. Sténfert Kroese N.V., Leiden 1965, 424 blz., f. 25.

Opnieuw verscheen een herdruk van dit veel gebruikte handboek. De opzet van het boek is ongewijzigd gebleven, doch het feitenmateriaal is weer zoveel mogelijk up-to-date gebracht en de tekst is, uit didactische overwegingen, door tussenvoeging van meer kopjes, in kleinere stukken geknipt. Volstaan wij verder met een (verkorte) inhoudsopgave: Hfdst. I: Methodologische beschouwingen; Hfdst. II: Het uitgangspunt van het onderzoek (waarin

de betrekkingen tussen de productie- en de consumptiehuishouding, de geldkringloop, de goederenkringloop en de koopkracht van het geld aan de orde komen); Hfdst. III: Verwickelingen (o.a. sparen en investeren, opzetting en geldschepping, economische bewegingsverschijnselen, de bedrijfskolom, het nationaal inkomen, concentratie en combinatie, ondernemingsbesparingen, de overheid, internationale economische betrekkingen); Hfdst. IV: Het reguleringsmechanisme in de vrije ruilverkeershuishouding (hierin wordt de prijsvorming aan een nader onderzoek onderworpen, achtereenvolgens met betrekking tot de prijzen van verbruiksgoederen, de productiefactoren en de buitenlandse geldsoorten of valuta's).

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

De periode, waarin een overvloed van middelen de geldmarkt ter beschikking stond, heeft maar kort geduurd. Reeds in de op 25 oktober eindigende periode voltrok zich wederom een omslag. De hoofdoorzaak lag bij een vroeg inzetende uitbreiding van de bankpapiercirculatie. Dit ging vrijwel geheel ten laste van het tegoed der banken bij de centrale bank, dat overigens nog ruim boven het verplichte saldo ingevolge de kredietrestrictieregeling — sedert 15 oktober f. 70 mln. — bleef uitkomen. De invloed van de Schatkist was nihil en door overdracht van valuta aan De Nederlandsche Bank kwam nog voor f. 14 mln. aan liquiditeiten vrij.

In de afgelopen week werd onder invloed van een verdergaande uitbreiding van de bankbiljettenomloop en wellicht ook van netto betalingen aan de Schatkist de situatie nog moeilijker. Nadat op 26 oktober de callgeldrente van 2 pCt. op 2½ pCt. werd gebracht, volgde in de hierop volgende dagen een verdere verhoging tot 4 pCt., een stand die in verband met de tarieven van De Nederlandsche Bank voorlopig als een maximum moet worden beschouwd.

Kapitaalmarkt.

Van 1 november 1965 tot en met 31 oktober 1966 zal voor leningen aan te gaan door de lagere overheid een nieuw plafond gelden van f. 2.800 mln. Het doel van zodanig plafond is krachtens de Wet Kapitaaluitgaven Publiekrechtelijke Lichamen bij een overspannen economie de investeringsactiviteit van de lagere overheid te beperken. Voor de periode 1 november 1964 tot en met 31 oktober 1965 heeft het plafond f. 2.340 mln. bedragen. In de thans begonnen periode heeft de lagere overheid dus iets meer ruimte gekregen nl. f. 460 mln. Na aftrek van de ruimte voor prijsstijgingen blijft er een beperkte reële verruiming over.

De besparingen bij de traditionele spaarbanken hebben in de periode januari t/m september 1965 f. 1.055,8 mln. bedragen tegenover f. 904,4 mln. in de vergelijkbare periode van vorig jaar.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1964	H. & L. 1965	22 okt. 1965	29 okt. 1965
Algemeen	405	410 — 357	365	359
Internationale concerns	568	583 — 505	519	509
Industrie	355	371 — 320	324	321
Scheepvaart	146	155 — 136	140	139
Banken en verzekering	236	243 — 184	183	182
Handel enz.	170	180 — 162	167	166

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).	30 dec. 1964	22 okt. 1965	29 okt. 1965
Koninklijke Petroleum	f. 158,20	f. 148,30	f. 147,30
Philips G.B.	f. 145	f. 123,60	f. 119,30
Unilever	f. 141,80	f. 134,90	f. 132
A.K.U.	454 ^{3/4}	396	390
Expl. Mij. Scheveningen	220	183	160 ^{1/2}
Hoogovens, n.r.c.	541	506	495
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	911 ^{1/2}	848	837
Amsterdam-Rotterdam Bank ..	f. 66,10	f. 57,90	f. 56
Nationale Nederlanden, c.	784	535	530
Robeco	f. 224,40		f. 227
New York.			
Dow Jones Industrials	874	952	961
Rentestand.			
Langlopende staatsobligaties b)	5,17	5,66	5,72
Aandelen: internationales b) ..	3,42	.	.
lokales b)	3,26	.	.
Disconto driemaands schatkist- papier	3 ^{1/16}	4	4 ^{1/8}

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.
b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

C. D. JONGMAN.

AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V.

GEVESTIGD TE AMSTERDAM

De Raad van Bestuur brengt ter kennis van belanghebbenden, dat de uitstaande receiptsen van gewone aandelen Amsterdam-Rotterdam Bank N.V. met ingang van 29 oktober 1965 kunnen worden verwisseld in bewijzen van 1 gewoon aandeel à f. 20,—, bewijzen van 10 gewone aandelen à f. 20,— of bewijzen van 50 gewone aandelen à f. 20,—. Ter keuze van aandeelhouders zullen verkrijgbaar worden gesteld bewijzen van gewoon aandeel voorzien van een dividendblad zonder dividendbewijzen (CF-stukken) of bewijzen van gewoon aandeel, voorzien van dividendbewijs no. 2 e.v. en talon (K-stukken). Afgifte van CF-stukken kan slechts geschieden aan leden van de bij de Nederlandse Organisatie van het Effectenbedrijf aangesloten verenigingen, die zijn getreden tot het Centrum voor Fondsenadministratie N.V.

De mogelijkheid tot verwisseling is opengesteld bij de kantoren te Amsterdam, Rokin 43, ingang Nes 40, te Rotterdam, Coolsingel 119 en te 's-Gravenhage, Kneuterdijk 8.

Bij aanbieding dient een eigen nummerlijst te worden bijgevoegd.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat aandeelhouders hun gewone aandelen — mits in aantallen van 10 of veelvoud daarvan — in het register van op naam gestelde gewone aandelen te hunnen name kunnen laten stellen, hetgeen geschiedt onder intrekking door de vennootschap van de aandeelbewijzen. Verzoeken daartoe dienen te geschieden op formulieren, waarvan exemplaren verkrijgbaar zijn bij bovengenoemde kantoren.

Aan de leden van de bij de Nederlandse Organisatie van het Effectenbedrijf aangesloten verenigingen zal een provisie worden vergoed van f. 0,52 per te ontvangen bewijs van 10 gewone aandelen à f. 20,— of van 50 gewone aandelen à f. 20,— en van f. 0,26 per te ontvangen bewijs van 1 gewoon aandeel à f. 20,—.

Amsterdam, 28 oktober 1965.

**ADVERTEER MEER
IN
E.-S.B.!**

Efficiency

bespoedigt

Uw contacten
met gegadigden

★

Indien

Uw telefoonnummer
in Uw annonce

moet worden

opgenomen,
vermeld dan

tevens het

NETNUMMER

Ook wanneer u niet geïnteresseerd mocht zijn in het beleggen in Duitse effecten, dan kunt u uw beleggingsinzicht in het algemeen verrijken door kennis te nemen van de inhoud van één of meer der onderstaande uitgaven van „**VERLAG MODERNE INDUSTRIE**“, die elk voor zich zijn geschreven door specialisten op beleggingsgebied en die het lezen meer dan waard zijn.

1* Geld richtig anlegen

door Claus Schrempf f 11,75
8e druk - 218 blz. - 8 afb.
28 tab.

2* Wie werde ich Aktionär

door Franz Goossens f 11,75
4e druk - 242 blz. - 24 tab.
en afb.

3* Börsenchancen richtig nutzen

door W. Blessing & J. Puhl
f 15,25
3e opnieuw bewerkte druk -
295 blz. - linnen band

Bestellingen te richten aan
de N.V. Koninklijke
Nederlandsche Boekdrukkerij
H.A.M. Roelants, Postbus 42,
Schiedam.

TECHNISCHE HOGESCHOOL EINDHOVEN

Bij het bureau Planning en Organisatie van de Technische Hogeschool kan geplaatst worden een

MEDEWERKER VOOR FUNCTIEWAARDERING

Het bureau heeft tot taak de leiding van de hogeschool te informeren en te adviseren ten aanzien van de kwantitatieve en bedrijfs-organisatorische aspecten van het beleid.

De taak van de medewerker zal zijn het classificeren van functies en het adviseren met betrekking tot het toe te kennen bezoldigingsniveau.

Vereist: middelbare schoolopleiding plus H.T.S. of overeenkomstige opleiding, alsmede enige bedrijfservaring.

Gewenst: ervaring op taak-analytisch gebied.

Nadere inlichtingen over de inhoud van de vacerende functie worden gaarne telefonisch verstrekt (telefoon (04900) 6 80 00, toestel 2432).

Schriftelijke sollicitaties onder vermelding van nummer V 1364, te richten aan het hoofd van de centrale personeelsdienst van de technische hogeschool, Insulindelaan 2, Eindhoven.

Voor het hoofdkantoor in het westen van het land van een internationaal bekende productie- en handelmaatschappij zoeken wij een capabele

econoom

voor de

technisch-economische afdeling

In deze afdeling worden het beleid en de uitkomsten van het bedrijf in hun onderling verband geanalyseerd en worden nieuwe wegen en middelen gezocht en aan de directie voorgelegd. Op de vakante plaats zal men moeten kunnen analyseren, overleggen, hoofdzaken scheiden van bijzaken en de bevindingen kort en helder formuleren.

De functie wordt interessant en afwisselend, maar ook moeilijk gemaakt door het feit, dat men zich zowel op min of meer technisch, als op economisch en financieel gebied moet bewegen. Men denkt aan een academisch gevormde econoom van ongeveer 30 jaar (deze leeftijd op te vatten met ruime marge), die kan bogen op ervaring op liefst twee der drie genoemde gebieden en die zelfstandig kan werken, maar ook kan meespelen in een team.

Toekomstmogelijkheden zijn in dit grote bedrijf in ruime mate aanwezig.

Wie in deze functie belang stelt, wordt verzocht een brief met voldoende gegevens, eigenhandig en niet met ballpoint geschreven, onder de letters Mr te zenden aan

W. VERSCHOOR en Drs. J. C. OUDSHOORN

Psychologisch Adviseurs
Coolsingel 57 - Rotterdam

jonge economen

BAKKENIST, SPITS & CO.,
Economische Afdeling vraagt voor
het kantoor te Amsterdam jonge
afgestudeerde

**Economen
(of Econometristen)**

bij voorkeur met enige ervaring, die
in de praktijk van het organisatie-
advieswerk kunnen uitgroeien tot
organisatie-adviseur

Sollicitaties, gaarne vergezeld van
een recente pasfoto, te richten aan

**Bakkenist, Spits & Co.
Economische Afdeling
Emmaplein 5
Amsterdam-Zuid**

De Coöperatieve Aan- en Verkoopvereniging voor de
landbouw in Friesland C.A.F. vraagt een medewerker,
die na een inwerkperiode kan worden aangesteld als

HOOFD VAN DE ADMINISTRATIE

Voor de vervulling van deze vacature wordt gedacht aan
iemand met ervaring in de leiding en organisatie van
een administratie en een goede theoretische scholing,
b.v. voltooide studie voor S.P.D. of M.O. Boekhouden.

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige inlichtingen
binnen 10 dagen na verschijning blad te richten aan
de directie van de

C.A.F. POSTBUS 386 TE LEEUWARDEN

Eventueel goede woning beschikbaar.

Te koop aangeboden:

de complete ingebonden

**Jaargangen
E.-S.B. 1916-1964**

Biedingen worden inge-
wacht onder nr. E.-S.B.
44-1, Postbus 42, Schie-
dam.

Voor vacerende functies en beschikbare krachten

*op hoog niveau zijn de
advertentiekolommen van
„Economisch-Statistische
Berichten” het aangewezen
medium:*

1e) Omdat Uw annonce onder
de aandacht komt van stafper-
soneel in de grote bedrijven.

2e) Omdat Uw annonce wordt
gelezen door diegenen, die de
zakelijk belangrijke beslissingen
nemen, of daarbij van grote
invloed zijn.

DE NEDERLANDSCHE BANK N.V.

heeft ter versterking van haar Studiedienst aan de Hoofdbank te Amsterdam gelegenheid tot plaatsing van een

STATISTICUS

voor het verzamelen en bewerken van statistisch materiaal betreffende de monetaire ontwikkeling in Nederland.

Vereisten:

- middelbare schoolopleiding
- leeftijd tot circa 35 jaar

Kennis van boekhouden strekt tot aanbeveling.

Schriftelijke sollicitaties met vermelding van leeftijd, opleiding en ervaring te richten aan de afdeling Personeelzaken van De Nederlandsche Bank N.V., postbus 98, Amsterdam-C. Desgewenst kan - na uitnodiging - persoonlijke toelichting van een sollicitatie buiten kantoor tijd plaatshebben.

N.V. KONINKLIJKE ZWANENBERG-ORGANON OSS

vraagt voor de beleggingsafdeling van haar pensioenfonds een

ZELFSTANDIG MEDEWERKER

Het bestuur van het fonds bepaalt, op welke wijze en waarin haar middelen zullen worden belegd. De te benoemen functionaris zal belast worden met de effectuering van deze beleggingsopdrachten.

Zijn werkzaamheden zullen o.a. omvatten:

- het beheer van de beleggingsportefeuille.
- de contacten met de instanties die bij beleggen in het algemeen zijn betrokken.
- zorg voor de administratieve afwikkeling.
- het voeren van de correspondentie van de beleggingsafdeling.

Gevraagd wordt enkele jaren ervaring op een beleggingsafdeling of notariskantoor en kennis van de boven omschreven werkzaamheden.

Sollicitaties worden gaarne ingewacht bij de N.V. Koninklijke Zwanenberg-Organon, afdeling Sociale Zaken, Gasstraat 1 te Oss.

**lichtreclame
aanschaffen...**
een zaak van vertrouwen

Zowel kleine als grote installaties, van een eenvoudige, doeltreffende lichtbak tot en met een elektronisch schrijvende installatie, worden door Philips verzorgd van ontwerp tot en met plaatsing. De naam Philips staat borg voor een kwaliteits-installatie met een doordringende en blijvende aandachtswaarde.

** Vraag vandaag nog om uitvoerige documentatie over de nieuwste aspecten van lichtreclame aan Philips Nederland n.v., Eindhoven, afd. WLR.*

52536

PHILIPS LICHTRECLAME

De Honeywell serie 200 in volle galop

Daar gaat hij - de eerste van het veld van nieuwe, betaalbare, snelle computers, specifiek voor beleidsdoeleinden geconcipeerd. Als eerste aangekondigd, als eerste gebouwd, als eerste beproefd, als eerste geleverd. Inmiddels in honderden bedrijven productief. Zêër productief. De Honeywell 200 heeft aan alles wat we beweerd hebben voldaan. We zeiden dat hij gelijktijdig kon lezen, schrijven, ponsen en rekenen - en dat kan hij. We zeiden dat u dank zij onze exclusieve „Liberator” conceptie

zou kunnen overgaan van een 1400 naar de 200 zonder herprogrammering en zonder herscholing - en dat kunt u. We zeiden dat de 200 een betere investering zou zijn dan welke andere computer van vergelijkbare prijsklasse - nu of in de naaste toekomst - en dat is zo. We zeiden dat we zomer 1965 in Nederland zouden gaan leveren - en dat hebben we gedaan. U kunt al beschikken over een computer uit de SERIE 200 voor f 7.000.- per maand - dat betaalt u wellicht nu voor uw conven-

tionele apparatuur. We hebben de SERIE 200 aan de kop van het veld gebracht en daar blijft hij. Welk bedrijf u ook hebt, de SERIE 200 kan de race voor u winnen.

Schrijf of bel Honeywell EDP, Wibautstraat 13, Amsterdam, tel. : (020) 94 03 33.

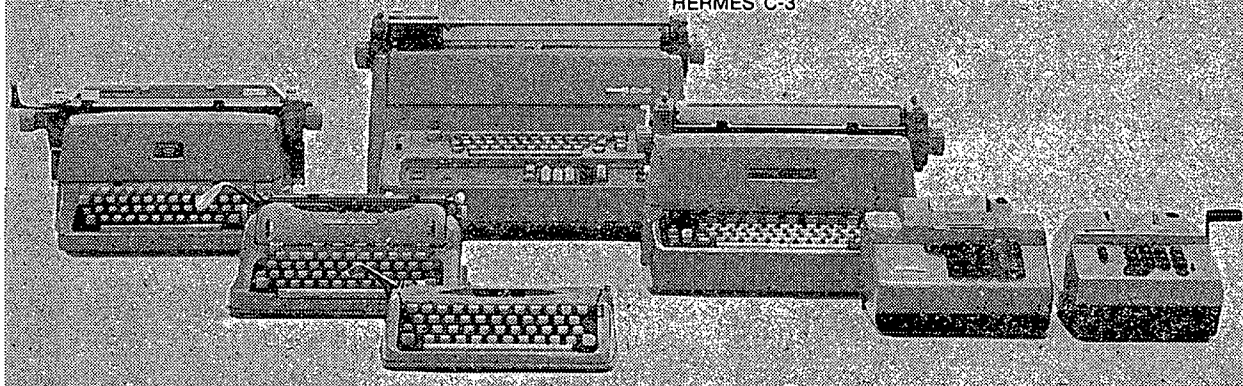

Honeywell
ELECTRONIC DATA PROCESSING

SCHRIJFMACHINES
HERMES BABY
HERMES MEDIA 3
HERMES 3000
HERMES STANDARD 9
HERMES AMBASSADOR
HERMES AMBASSADOR ELECTRIC

TELMACHINES
HERMES 108
HERMES 208
HERMES 160
HERMES 162
HERMES 164

BOEKHOUDMACHINES
HERMES C-3

Een kleine 3 miljoen machines geleden begon Hermes met zijn eerste. Nu omvat het leveringsprogram: schrijfmachines, telmachines, rekenmachines, boekhoudmachines. Ingespeeld op de efficiency van vandaag. Neemt U bijvoorbeeld de tekstschrijvende boekhoudmachine Hermes C-3, de voornaamste elektrische in de administratieve sector. Typische machine met teamgeest: twee toetsenborden, alpha-numerieke werking, dus volledige tekst én volslagen rekencapaciteit. Met zijn vele mogelijkheden aan saldeer- en telwerkcombinaties een goede investering in de toekomst van Uw bedrijf. Of de nieuwste Hermes-telg, de Standaard 9. Ideale "grote" schrijfmachine. Zuiver schrift, unieke steno-ruimte. Snel, stabiel, vrijwel geruisloos. 't Is àl precisie wat de toets slaat. Welke Hermes U neemt, elke Hermes geeft het maximum op de plaats waar hij thuishoort.

HERMES

PRODUCT VAN PAILLARD S.A. ZWITSERLAND / VOOR NEDERLAND: HERMES KANTOORMACHINES IMPORT N.V. SCHIEDAMSEVEST 99/101 ROTTERDAM

**INDUSTRIE
VESTIGING**

FRIESLAND

Het land van de elf industriekernen

Friesland, het oude land van de elf steden. Nu land van de elf industriekernen.
In 1970 via de IJsselmeerpolders 77 km van 't Gooi en dicht bij de Randstad.

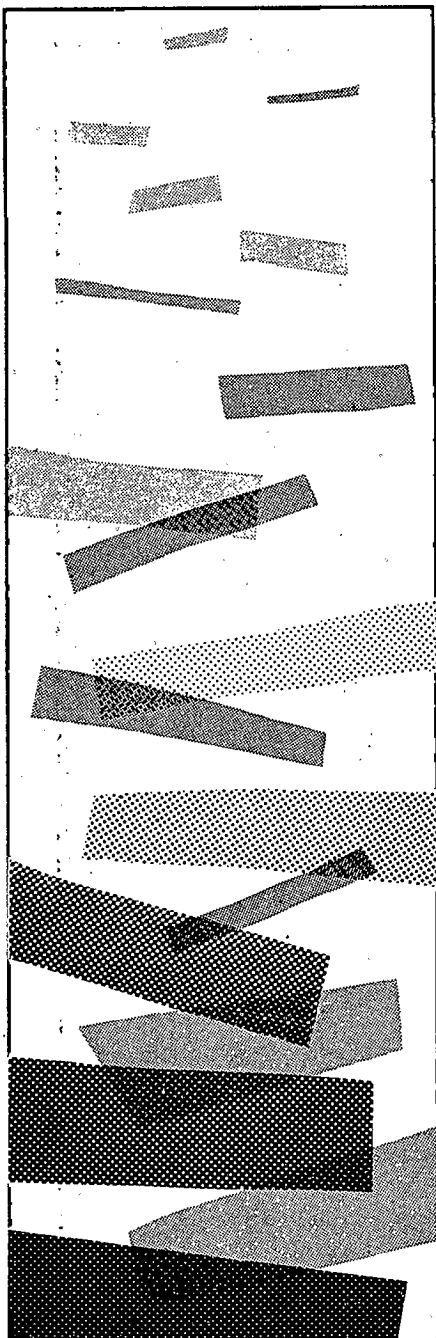
in

op

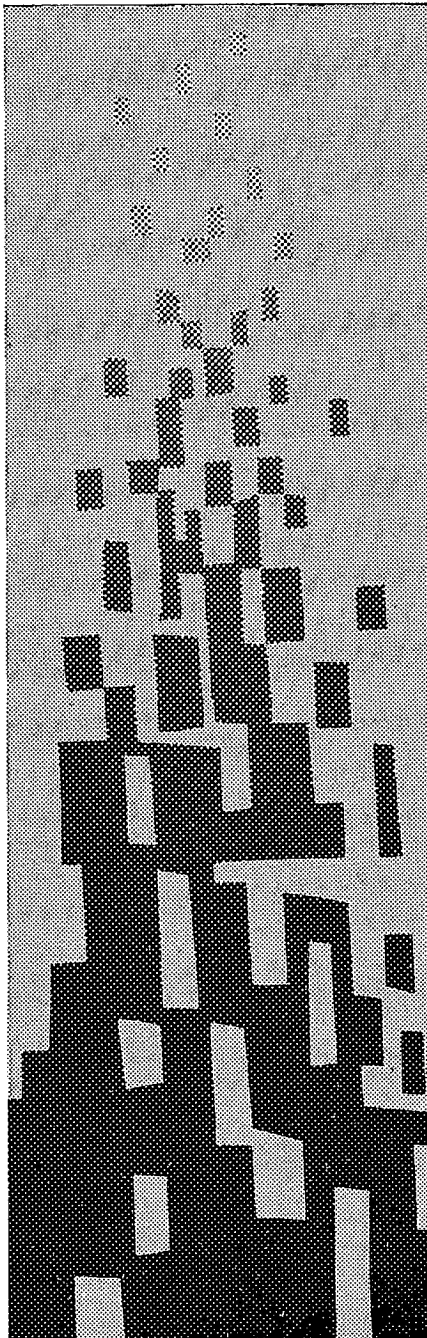
en u vindt
er de mensen

Friesland kunt u bouwen

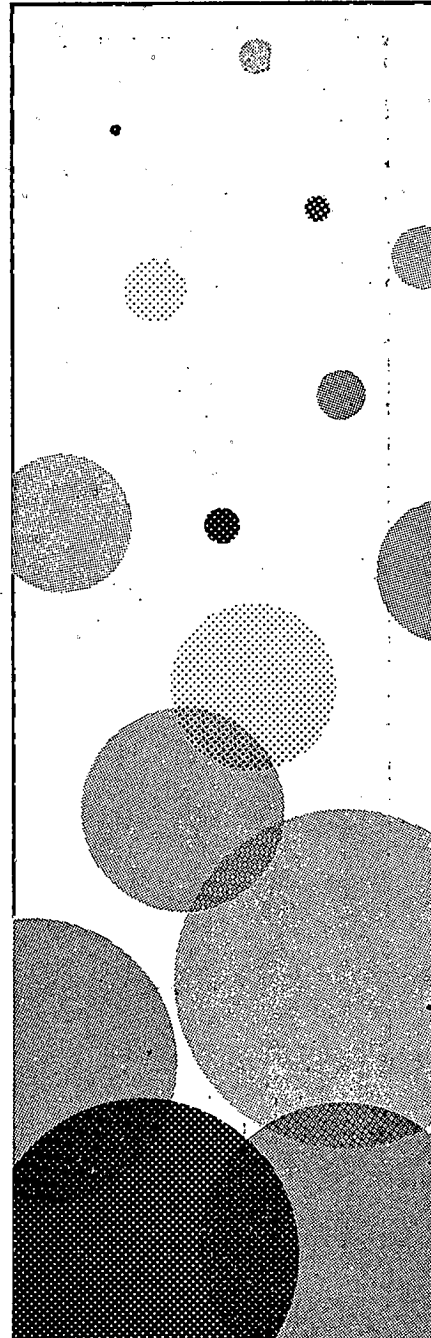
Inlichtingen: Industrialisatie-raad der Friese Kernen
Sophialaan 1, Leeuwarden. Tel. (05100)-28144-28145

BENZEEN

TOLUEEN

XYLEEN.

Baromaten
van Shell
zijn nu ook
in Nederland
onbeperkt
leverbaar!

Benzeen, Tolueen en Xyleen zijn, direct vanuit Pernis, onbeperkt leverbaar. Levering van elke gewenste hoeveelheid is te allen tijde zeker. De kwaliteit is altijd constant. De grootste range oplosmiddelen - die van Shell - is nu belangrijk uitgebreid. Shell biedt de chemische en aanverwante industrie thans nog meer!

SHELL NEDERLAND CHEMIE N.V. - VERKOOP
WASSENAARSEWEG 80 - POSTBUS 187 - 'S-GRAVENHAGE - TEL. 070-183400

